

Doorgeslechts

Zoeken naar de geschiedenis van Springweg 154

*Eene caemere opt suijteijnde van de Huppelwech of
Springwech, genaempt Joffrouwenstraete bij Sinte Geerten.*

Foto voorpagina: De Springweg richting Geertekerkhof. (1925). Van Springweg 154 is nog juist een buitenluk te zien op de eerste verdieping. De nummers 156, 158 en 160 staan er nog in hun oude staat. Het poortje achter nummer 160 is er niet meer; het achterterrein is nu bereikbaar via een ijzeren hek. De twee forse huizen na dat poortje zijn afgebroken. Daar is nu de toegang naar de kerk. Aan de overkant staat nog geheel intact de nieuwbouw uit 1902 (zeven woonhuizen en drie winkelhuizen met bovenwoning). In de verte is het kof-fiehuis van Pieneman zichtbaar.

Colofon

Onderzoek en tekst: Wim Zwanikken.

tekeningen op pagina's 4, 11 en 29: bewerkingen door Dirk van Sichem;
de foto's:

pagina 1, 27 en 28: Het Utrechts Archief;

pagina 11: Dolfin e. a. 'Utrecht, de huizen binnen de singels';

pagina 15, 16 en 19: naar ansichten uit de verzameling van Wim van der Knaap;

pagina 17: uit de verzameling van Joop van Markesteyn;

pagina 30, 32 en 33: uit de verzameling van M. Versteeg, nu bij de auteur;

pagina 34: uit de verzameling van Leendert Faesse;

pagina 41 en 42: foto's naar dia's van Johan Mensinga door Jan-Kees Hulsbosch;

overige illustraties: uit de verzameling van de auteur.

Uitgavebegeleiding en opmaak: Simon den Daas.

Druk: Graficiënt Printmedia, Laren (NH)

ISSN: 1383-0279

SteenGoed verschijnt drie maal per jaar en is een uitgave van de

STICHTING HET UTRECHTS MONUMENTENFONDS

Lange Nieuwstraat 53, 3512 PD Utrecht

telefoon: 030 - 2311761; fax: 030 - 2332401

e-mail: info@umf.nu

site: www.umf.nu

bank: 53.75.88.159

Het Utrechts Monumentenfonds beheert en restaureert monumentale woonhuizen in Utrecht. Voor minimaal € 15,- per jaar of € 300,- ineens is men begunstiger van de stichting. Men ontvangt dan het Jaarverslag, SteenGoed, de Nieuwsbrieven en uitnodigingen voor vergaderingen en excursies.

Zoeken naar de geschiedenis van Springweg 154

Een deur stond open

Menselijke zwakheden zijn er in alle soorten en maten. Iedereen heeft er wel een of meer. Zij manifesteren zich soms in de jeugd, soms pas op latere leeftijd. Zij vormen een bron van veel narigheid, zeker, maar ook van goede verdiensten, van amusement en groot (leed)vermaak. Zonder deze zwakheden geen literatuur, film en toneel, om van bordelen en obesitasklinieken maar te zwijgen. Niet van bittere chocolade kunnen afblijven vormt slechts een kleine hindernis in het sociale leven, anders is het met de fascinatie voor oude huisjes. Vooral als de fascinatie groter blijkt naarmate het huis bouwvalliger is. Zo'n rillerig, onderkomen, 'mishandeld' oud huisje het liefst in je armen willen sluiten. Dat dus. Het Nederlandse zorgstelsel voorziet niet in adequate opvang voor lijdens aan deze kwaal.

Welnu, als we door de Springweg liepen, bijvoorbeeld op weg naar het station, stond de poortdeur naast Springweg 154 wel eens open. Dat maakt altijd nieuwsgierig. Je zag dan een steegje waarvan de muren volgingen met touwen en ladders. Timmerlui en loodgieters liepen er te sjouwen met materialen. We dachten dat even naar binnen kijken geen kwaad kon. Dat pakte anders uit. Want toen jaren later, in 2000, het pand te koop stond, bleken we ongemerkt een vreemde affectie voor die plek en dat huis ontwikkeld te hebben. Het gezond gebleven gedeelte van het verstand kwam daar niet meer boven uit. Zodoende werden we eigenaar van Springweg nummer 154, een – toen – desolaat huis, later nog van een strook grond daarachter, en verkregen we het recht van overpad via de bewuste steeg.

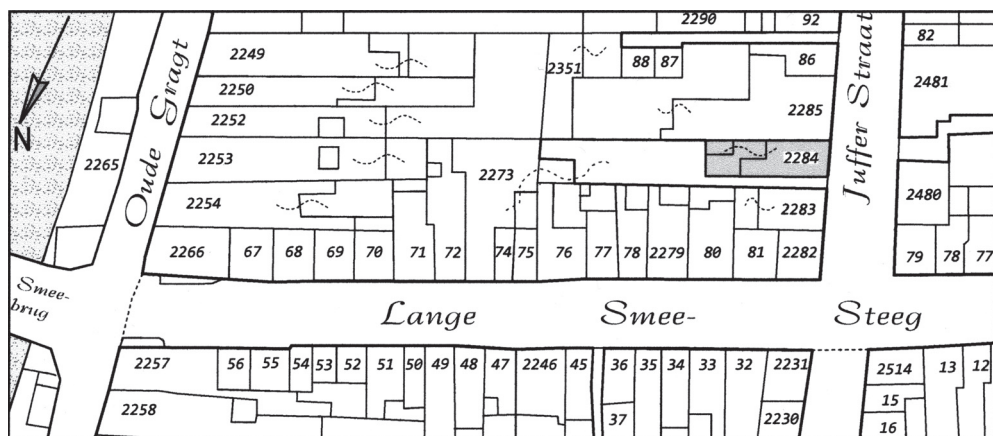
Een deur stond open. Inkijk in de poortweg tussen Springweg 150 en 154.

Ligging

Springweg 154 ligt op een diep perceel met rechte zijgrenzen dat zich uitstrekt vanaf Oudegracht 283 tot aan de Springweg. Het lijkt aannemelijk dat vele percelen tussen Smee- en Vollerbrug deze diepte hadden. Ook nu nog hebben diverse grachtenpanden in dit blok weliswaar niet de volledige diepte maar nog wel een achteruitgang naar de Springweg.

Op het minuutplan en in de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel van 1832 is de eigendomssituatie heel anders. Het 'hoofd' huis Oudegracht 283 had toen nauwelijks nog grond aan de achterzijde. Een groot deel van het oorspronkelijke perceel inclusief de poortweg en het huis Springweg nummer 152 hoorden bij een perceel aan de Smeestraat: C 2273, eigendom van C. J. Godron, muntgezel. (het omvatte o.a. huidige Smeestraat 14) Het oude adres is B 602, later Springweg 168. Het huis is geen monument; het valt onder beschermd stadsgezicht.

Huidige Springweg 154 en Oudegracht 283 op het kadastrale minuutplan 1832 met gegevens van de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel. Springweg 154 staat vermeld als Utrecht Sectie C 2284, huis, erf, oppervlakte 90 m², eigenaar Dirk de Blaauw, timmerman te Utrecht. (Adres: Wijknummer B 602 tot 1890; vanaf 1890 tot 1917 Springweg 168; daarna 154). Oudegracht 283 staat vermeld als Utrecht C 2353, huis, erf en kelder, groot 240 m², eigenares de weduwe Willem Helenius Egeling, wijnkoperes

Nadere kennismaking, strippen, vondsten

De laatste bestemming van het pand was magazijn en werkplaats. Overall grote metalen rekken en haken aan de muur. Alle wanden en vloeren afgewerkt met plaatmateriaal, triplex en board. Van voor tot achter was er een systeemplafond over bestaande stucplafonds heen. Op de verdieping was een kast voor gevaarlijke stoffen. Er was geen spoor meer van enig interieur: alle tussenwanden, deuren, schoorsteenmantels, plinten en dorpels waren verwijderd, evenals de achtergevel ter hoogte van de begane grond: ook achter het huis liep de magazijnruimte door tot aan de tuinmuur. Mogelijk dateerde alleen de zoldertrap nog uit de oude tijd.

Om de nieuwe geliefde in ware gedaante te kunnen zien, was

rigoreus strippen onvermijdelijk. Van dit pand hebben we dan ook letterlijk elke centimeter gezien. We hebben daar schoongemaakt, systeem- en boardplafonds verwijderd, vloeren blootgelegd, gebikt, gekrabd, gevuld en gepleisterd, passende materialen verzameld, de dichtgegooide kelder leeggegraven en wat al niet meer. We hebben zoveel mogelijk van alles wat er telkens weer te zien viel, aantekeningen gemaakt, foto's genomen en alle gevonden voorwerpen in zakjes en dozen bewaard.

Een speciale bodemvondst betrof dierenbotten. Het eerste bot dat we uit de klei in de kelder opgroeven, leek door zijn vorm op een of ander stukje antiek gereedschap. Een leuk iets om opzij te leggen. Het tweede en derde gelijkvormige voorwerp/bot maakte de vreugde nog groter. Pas toen er veel meer naar boven kwamen, werd duidelijk dat sprake was van afval van een slager/abattoir: welgeteld 1200 uiteinden van hetzij boven-, hetzij onderbenen (gemakshalve maar 'knetjes' genoemd). Allen identiek van vorm, wel verschillend van grootte, allemaal op dezelfde manier nauwkeurig (machinaal?) afgezaagd. Mogelijk van één soort slachtdier van verschillende leeftijden. Aangenomen dat zo'n dier gemiddeld vier poten heeft en aan elke poot gemiddeld één zo'n bot, dan staan die 1200 botten voor een rij van 300 slachtdieren. Iets voor een nachtmerrie.

Nieuwsgierig naar het verhaal

Hoe meer we schoonmaakten, afbikten en opgroeven, des te nieuwsgieriger werden we naar de geschiedenis van deze plek en dit huis. Welgemoed gingen we verder graven, ditmaal in het Utrechts Archief. De oogst was bescheiden, in overeenstemming met het weinig prestigieuze karakter van een kamerwoning en zijn bewoners. We waren er zelfs een lange tijd niet zeker van of we wel het juiste pand hadden getraceerd. Wij willen de lezer niet vermoeien met de zoektochten naar minuscule spelden in grote, warri-ge hooibergen. Op enkele plaatsen in het verhaal reconstrueren wij een situatie aan de hand van de meest waarschijnlijke – beargumenteerde – uitleg van schamele gegevens.

Wij waren zelf eigenlijk al verkocht voor het huis te koop stond.

Gevonden werden vele flessen en potjes; een handvol stuiters en knikkers; vele pijpenkoppen en -steeltjes; koperen en zinken centen en halve centen, de oudste uit 1827, toen een heel verlies; twee wit geëmailleerde pispotten met een gezamenlijke inhoud van ongeveer 5 liter, goed voor een lange nacht; een doosje scheermesjes van het merk Nationaal (veilig voor kinderhandjes weggestopt in een gaatje in de muur); kralen, knopen, kinderarmbandjes en halskettinkjes; speelkaarten met reclame van de Stadskelder Finjé; een kienschijsje met het getal 50 erop; een oproep uit 1949 om op de PvdA te stemmen met als tegenprestatie een gratis openluchtvoorstelling van het 'bekende politieke R.R. - Cabaret' op het Geertekerkhof; op deugdelijk karton geschilderde werken van ons onbekende meesters met de afbeeldingen naar de muur gespijkerd; grote handgesmede nagels; de stukgeslagen Keulse inmaakpot met de stenen er nog naast onderin de dichtgegooide kelder; resten servies; enkele gave blauwe tegels; zakken vol scherven gebruiksgoed uit verschillende tijdperken; tenslotte acht kloekke zakken met botten.

Het pand was in gebruik als opslagplaats van Loodgietersbedrijf Van Gelder

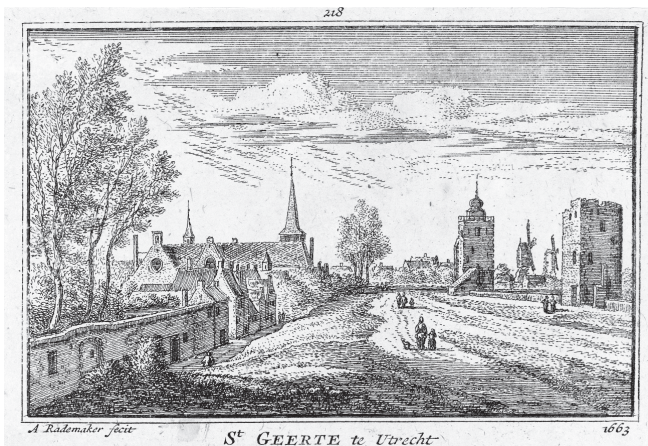
Eerder onderzoek naar dit pand

Wij waren noch de eersten noch de enigen met belangstelling voor dit plekje: de historicus Frans Kipp heeft de bebouwing in de steeg beschreven.¹⁾ Op dat tijdstip (ca. 1984) bevonden zich namelijk nog meerdere huizen achter het huidige Springweg nummer 154. Verder beschreef de architect Temminck Groll Springweg nummer 154 in het kader van zijn proefschrift.²⁾ Hij is ook degene geweest die de aanwezigheid van een kelder verifieerde. Mede daardoor is het mogelijk oudste stukje van het huis onder de grond te voorschijn gekomen. Daarnaast hebben we meerdere personen mogen spreken die een en ander konden vertellen over de meer recente en minder officiële geschiedenis van het pand, zijn bewoners en de directe omgeving. Tenslotte zijn Springweg 154 en 152 beschreven door Dolfin c.s.³⁾

De Jufferstraat

Het deel van de Springweg tussen hoek Smeestraat en de Geertekerk werd lang Juffrouwen/Jofferen/Juffer/Jufferen/Jouffrouwen/Jonckfrouwen/Hoge Jufferenstraat bij Ste Geerten genoemd, maar ook wel gewoon Springweg. Pas in 1891 werd de straatnaam officieel veranderd in Springweg. De meest gedetailleerde adressering in de papieren was 'Huppelweg of Springweg ook Jofferenstraat bij Ste Geerten geheten'. De oorsprong van de naam Jufferenstraat staat niet vast. Ook Van der Monde is er 'na vele aangewende pogingen' niet in geslaagd de herkomst van deze straatnaam te verklaren.⁴⁾ In de 16e en ook nog in de 17e eeuw werd dit deel van de Springweg ook wel Peperstraat en werd de Wolfaartsteeg Pepersteegje genoemd. Zo is in een acte van 4-1-1621 nog sprake van de 'Peperstraet of nu genaempt Jonckfrouwenstraet tegen St Geertekercke.'

Aan en ten westen van de Wolfaartsteeg lagen ooit een aantal hofsteden die tesamen in oude stukken de vicus Tastcunt werden genoemd. Vicus is 'wijk' maar ook straat of steeg; 'cunt' is (als nu nog in het Engels) een Oudnederlands woord voor het vrouwelijk genitaal. De bewuste wijk/het straatje is dus kennelijk genoemd naar de oeroude nog steeds populaire vrijetijdsbesteding die daar plaats vond.⁵⁾

De Geertekerk in 1663 met een aantal beeldbepalende gebouwen in de omgeving. Helaas kwam de maker niet op het idee ook de andere kant van de Juffrouwenstraat af te beelden.

Zoeken vanaf de Gracht

De ligging van Springweg 154 op het hierboven beschreven diepe perceel achter Oudegracht 283 doet vermoeden dat deze twee panden iets met elkaar te maken hebben. Springweg 154 zou bijvoorbeeld gebouwd kunnen zijn door de eigenaren van Oudegracht 283 en op een nog onbekend later tijdstip verkocht. Het zou bij wijze van spreken in oorsprong een stal of schuur geweest kunnen zijn ten behoeve van deze eigenaren. Het leek voor de hand liggend dat over Oudegracht 283 en zijn eigenaren/bewoners meer bekend zou zijn dan over Springweg 154. Het was om die reden vanzelfsprekend de zoektocht te beginnen bij Oudegracht 283. Daartoe zijn alle transporten van dat pand verzameld en nagekeken op details over de achterbelending, eventuele bebouwing achter het huis en een uitgang naar de Springweg. Welnu, tussen 1533 en 1597 wordt in het geheel geen achterbelending genoemd in de transporten noch is daarin sprake van een achteruitgang.

Mogelijk was deze achterbelending aan de Springweg zo vanzelfsprekend voor de percelen in dit blok dat deze niet expliciet werd vermeld: het wemelde in de Jufferstraat van de steegjes en uitgangen. Mogelijk werd de grond achter het huis pas later aangekocht. Van een dergelijke aankoop van grond en/of een kamerwoning door de eigenaren van Oudegracht 253 vonden we echter geen vermelding in het register van Transporten en Plechten.

Vanaf 1597 echter wordt als achterbelending genoemd: 'streckende tot in de Jofferenstraet' / 'van voor van de grafte tot achterin de Springwech uytgaende.' In datzelfde jaar 1597 wordt bovendien voor het eerst een kamerwoning bij Oudegracht 283 genoemd: 'mit eene caemere daerachterae gelegen.' Twee details die de onderzoeker met grote blijdschap vervulden. Maar... werd met de uitdrukking 'streckende tot aen de Jofferenstraet' bedoeld dat het perceel aan de achterzijde over de volle breedte grensde aan de Springweg of gold dat alleen de poortweg? En waar stond die kamerwoning precies: vlak achter het hoofdhuis, inderdaad aan de Springweg of ergens daar tussenin op het terrein? Alsof dat niet genoeg vragen zijn, wordt deze kamerwoning in latere transporten soms wel en soms niet vermeld; wordt in 1605 vermeld: 'met twee caemeren daerachterae staende' en wordt in 1613 vermeld: 'met de (helfte van de) dry woningen daerby behoorende.' Waar stonden die kameren dan?? Voor de volhardende lezer staat hieronder in kleine lettertjes beschreven hoe wij een uitweg gezocht hebben in dit kluiwen van vragen.

Hoe nauwkeurig geeft het Register van Transporten en Plechten de exacte toestand van een bepaald onroerend goed weer op het tijdstip in kwestie? Als een kamerwoning in 1597 wel, in 1599 niet en als vervolgens in 1605 twee kameren worden vermeld, zonder dat separate transporten daarvan zijn aangetroffen, gaat het dan om dezelfde kamerwoning? Vermoedelijk waren de transporten zo nauwkeurig als die bepaalde gelegenheid vereiste. Bij gebrek aan transportactes die herkenbaar over deze kameren gaan, kun je alleen maar zo goed en zo 'educated' mogelijk gissen.

— de 'daerachterae gelegen caemere' is het latere Springweg 154. Dit spoor verdamt: op een gegeven moment verdwijnen de verwijzingen naar deze kamer. Er is ook geen aparte overdracht gevonden van deze kamer door de eigenaren van Oudegracht 283.
— de 'daerachterae gelegen caemere(n)' stonden op de plaats waar nog tot ver in de 20e eeuw achter Springweg 154 twee huisjes stonden die om hun slechte kwaliteit werden afge-

Twee wit geëmailleerde pispotten uit de kelder met een gezamenlijke inhoud van ongeveer vijf liter. Goed voor een lange nacht.

Welk kindje verloor haar sieraden in dit huis?

broken. (zie pagina 29 e.v.) Daartegen pleit dat deze huisjes als 19e eeuws zijn beschreven door de bouwhistoricus Kipp.¹⁾ Verder bleek de fundering van een van deze huisjes (te weten 154 A/154 bis, blootgelegd tijdens het herstellen van de tuin, van betrekkelijk moderne baksteen te zijn gemaakt. Van het andere huisje (adres Achter Springweg 154) is de fundering niet blootgelegd. In theorie zou de kamer daar gestaan kunnen hebben. Maar de zuidgevel van dit verdwenen huisje werd gevormd door een bepaald niet 16e eeuwse, nog steeds aanwezige tuinmuur tussen de nummers Springweg 154 en 156.

— de kamer stond op een andere plaats in de huidige tuin van Springweg 154. Daartegen pleit dat deze tuin over vrijwel het gehele oppervlak in 2002 is uitgegraven (30 tot 70 cm diep), en de grond gezeefd zonder dat een spoor van oude funderingen is gevonden.

— de kamer is de voorloper van huidige Springweg 152. Dit vermoeden de auteurs van 'Utrecht, De huizen binnen de Singels.'³⁾ Hun uitleg lijkt de beste. De genoemde kamer zou aanvankelijk een losstaande woning vlak achter Oudegracht 283 zijn geweest. Mogelijk werd deze ooit bij Oudegracht 283 getrokken of van daaruit toegankelijk gemaakt. Hij werd in ieder geval op een gegeven moment getrokken bij het pand aan de Smeestraat waarheen Raadsheer Van Dalen (zie pagina 12 e.v.), de laatste eigenaar van Oudegracht 283 die voor dit verhaal van betekenis is, verhuisde nadat hij de inboedel van zijn tante had overgenomen. Sinds die tijd is dit gebouw in de papieren vereeuwigd als 'seecker coockkeuckentgen van Raadsheer Dalen.'

Op een gegeven moment worden er drie woningen bij het pand vermeld. Die derde woning kan heel goed een huis aan de Smeestraat geweest zijn. Goeyert Meynsz had daar al in 1530 een kamerwoning; later kocht de familie Van Dalen daar nog meer aan. Verder had deze familie blijkens transporten tot 1583 aan de Jufferstraat in ieder geval nog in eigendom de kamerwoning ten noorden van hun poortweg, nu Springweg 150.

De vraag of het perceel achter Oudegracht 283 ooitjds over de volle breedte aan de achterzijde grensde aan de Springweg, werd snel beantwoord toen we vanaf de Springweg gingen zoeken: dat was naar onze mening in 1543 al niet meer het geval.

De eigenaren van Oudegracht 283

Dit zoektocht naar Springweg 154 via Oudegracht 283 bewees niet alleen dat de aandacht moest worden verlegd naar de Springweg, maar vormde ook een kennismaking met de oudste eigenaren van het grachtenpand. Zij vormen een waar kluwen van aan elkaar geparenteerde echte Oudegrachtfamilies als De Rijck, De Mild, Van Dalen, Mouthaen etc. Veelal brouwers. Zo te zien mensen van aanzien en welgesteld. Er valt wel een en ander over hen te vertellen. Over hun bezittingen elders in de stad bijvoorbeeld. Om dit toch al niet zo transparante verhaal niet nog ingewikkelder te maken, komen zij, hun goederen en hun lotgevallen hier slechts zijdelings ter sprake. Hun namen als eigenaren en bewoners van Oudegracht 283 vormden echter vaste en onmisbare herkenningspunten bij de zoektocht naar Springweg 154.

Familie De Rijck

De vroegste vermeldingen van Oudegracht nummer 283 vinden we in transportactes van 28-1-1533 en 23-12-1535. Het huis blijkt dan voor de ene helft in bezit van Goeyert Meynsz, gehuwd met Geertruyt de Rijck, voor de andere helft van de overige erven De Rijck. Het huis was daarvoor kennelijk eigendom van de familie De Rijck, te weten Jan de Rijck Claessoon, brouwer aan de Viebrug, gehuwd met Digna. Zij zijn de ouders van bovengenoemde Geertruyt Meynsz-de Rijck. Goeyert Meynsz is mogelijk dezelfde als 'Godevaert Meynsz, brouwer van Amersfoort', die in 1521 het burgerschap verwierf.

Booth vermeldt als oudste hem bekend lid van deze familie bovengenoemde Jan de Rijck Claessoon, brouwer aan de Viebrug, gehuwd met Digna/Dingna/Dingena. Niet duidelijk is

of hij woonde aan de Viebrug of daar zijn bedrijf had of beiden. Booth vermeldt een transport door Jan de Rijck en Digna van hun huis aan de westzijde van de Oudegracht tussen Reguliers- en Geertebrug op 19 april 1502, nogmaals genoemd in 1519. Niet zeker, maar wel waarschijnlijk is dit Oudegracht 283.

Booth vermeldt meerdere De Rijcken, onder andere nog een 'broeder' Augustijn De Rijck die in 1555 biechtvader is van het Brigittenklooster Marienborch te Soest en Mr Cornelius de Rijck, kanunnik van Oudmunster, overleden 23-4-1525.

Familie Van Dalen

De eerste Van Dalen op Oudegracht 283 is Claes van Daelen, brouwer, gehuwd met Anna Meynsz, de dochter van bovengenoemde Goeyert Meynsz en Geertruyt de Rijck. Hun trouwdatum is onbekend. Mogelijk rond 1545. Al in 1557 staat Anna als weduwe van Claes van Daelen in de transporten. Waarschijnlijk is in dat jaar Claes van Daelen overleden. Via Anna Meynsz-de Rijck gaat Oudegracht 283 in porties over van de familie De Rijck naar de familie Van Dalen. Daar blijft het tot 1663.

Ook over de familie van Dalen (Daell, van Daell, Dalen, Daal, Daelen etcetera) heeft Booth gelukkig gegevens verzameld. De doop-, trouw- en begraafboeken zijn immers van latere datum. Hij heeft zijn gegevens deels 'ex ore' — uit de mond van — 'Raetsheer Daell'. Nu zijn er in de DTB-boeken twee raadsheren Daell te vinden: Godert en Lambartus. Booth vermeldt Lambartus in het geheel niet. Mogelijk behoort deze tot een andere familie. We mogen aannemen dat Godert de zegsman van Booth was omdat juist zijn — Goderts — gegevens ter tafel komen.

De familie Van Dalen is evenals bovenvermelde familie De Rijck een echte Oudegrachtfamilie. De oudst bekend geworden is Hendrick van Daell die in 1477 burger van Utrecht werd. Van zijn twee zonen, Peter Hendrix en Gerrit Hendrix van Daell, is Peter de meest genoemde in de archieven. Peter van Daell, brouwer, werd burger van Utrecht in 1526, trouwde met Petronella/Nellegen de Mildt/Milde, dochter van Jan Reyerss de Mildt (ook weer brouwers van vader op zoon; de oudste vermeldingen betreffen Gerrit de Milde als eigenaar van huidig Oudegracht 341 in 1359 en als raadslid van Utrecht in 1373). Peter verwerft op 18-11-1532 een vierde deel van het huis De Oude Keyser — nu Oudegracht 341 — uit de boedel van Jan die Milde zaliger, gehuwd met Cornelia. Op 13-12-1537 blijkt Peter voor de helft eigenaar van datzelfde huis en op 8-11-1550 bezit hij het hele pand. Andere bezittingen van Peter van Daell (o.a. aan de overkant van de Gracht de nummers 308 t/m 314) laten we hier even buiten beschouwing. De erven Van Daell verkopen De Oude Keyser op 23-5-1583. Deze Peter van Daell overleed 1568. Hij kreeg met Nelleke de Mildt minstens 7 kinderen, aldus Booth. Een daarvan was de bovengenoemde Claes van Daelen, gehuwd met Anna Goeyert Meynsz dochter.

Glaswerk en dergelijke uit de kelder.

Er bleken 1200 'knetjes' onder de eerste keldervloer te zitten. Wat een goede aankoop hadden we gedaan!

Claes van Daelen en Anna Meynsz kregen drie kinderen: Goyert jr (overleed ongehuwd in Italië), Geertruyt (trouwde met Jacob Franss van Cortgeen, lakenkoper uit Gouda, en was een van de eigenaren/bewoners van Oudegracht 283) en Clemens, die uit zijn huwelijk met Anna Jansdr van Diest volgens opgave van Booth 9 kinderen kreeg.

Anna Meynsz had een derde deel van Oudegracht 283 al eerder 'in hilix voirwaerden' gekregen van haar moeder (mogelijk op 1-8-1545 als we Booth op dit punt goed begrijpen). Op 28-1-1557 schenkt Geertruyt Meynsz-de Rijck, Anna's moeder, nu weduwe van Goyert Meynsz, ook haar eigen aandeel in het huis aan haar dochter Anna van Dalen-Meynsz, weduwe van Claes van Dalen. Nu heeft Anna van Dalen het hele huis in eigendom. Zij woont daar ook. ('Daer sy comparante nu ter tyt inne woont.') Haar moeder, Geertruyt Meynsz-de Rijck, woont er zelf ook (o.a. 1557). Op 5-3-1556 had deze ook al een 'huysinge ende hoffstede' aan de oostzijde van de Jufferstraat geschonken aan haar dochter Anna. Het is verleidelijk te denken dat dit het gezochte huis Springweg 154 betrof, maar het gaat naar alle waarschijnlijkheid om het aan de andere kant van de poortweg gelegen Springweg nummer 150.

Geertruyt Meynsz-de Rijck woonde met haar dochter Anna in hetzelfde huis. Dit laatste kan worden opgevat als 'inwonen.' Mogelijk bestond het huis toen al uit een voorhuis en een

betrekkelijk of geheel zelfstandig achterhuis. Van dubbele bewoning is o.a. sprake in 1580 ('Daer sy comparante tegenwoirdich mit Jacob Fransse haeren swaeger inne woent.') De comparante is Anna van Dalen; met zwager werd in die tijd een aangetrouwd mannelijk familielid in algemene zin bedoeld. In dit geval is het Anna's schoonzoon, Jacob Franss van Cortgeen, de man van haar dochter Geertruyt. En ook weer in 1663 – ruim honderd jaar later – werd het huis in tweeën bewoond. En in nog latere actes (o.a. 1721) heet het huis: 'huysinge in twee woningen gesepareert.'

Op 25-10-1598 sluit Anna Meynsz, Claes van Daelen weduwe, een overeenkomst met Clemens van Daelen en Geertruyt van Daelen, gehuwd met Jacob Franss van Cortgeen. Clemens en Geertruyt beloven hun moeder levenslang 'bij sieckte ende ander nootsaecke bijstant te doen ende ene hant te reicken naar haerluyder vermogen als eerlijcke kinderen schuldich sijn te doen.' Veelzeggend is mogelijk dat Anna ondertekent met haar moeders achternaam ('Rijcken'). In feite ging het familiebezit steeds van moeder naar dochter. We weten niet wanneer Anna is overleden. Na 1599 komt haar naam niet meer voor in de transporten. Wellicht heeft ze de teugels dan al overgegeven aan haar dochter Geertruyt en Geertruyts man, Jacob Franss van Cortgeen.

Oudegracht 283 in huidige toestand; het pand is op de begane grond onderdeel van 'Winkel, Lunchcafé en Copyservice ZIZO.' De bovenverdiepingen zijn bewoond. Dit pand heeft geen glazen winkelpui gekregen i.t.t. De Drie Ringen op nummer 281 waarvan de onderpui volledig vervangen is

Geertruyt van Dalen, gehuwd met Jacob Franss van Cortgene

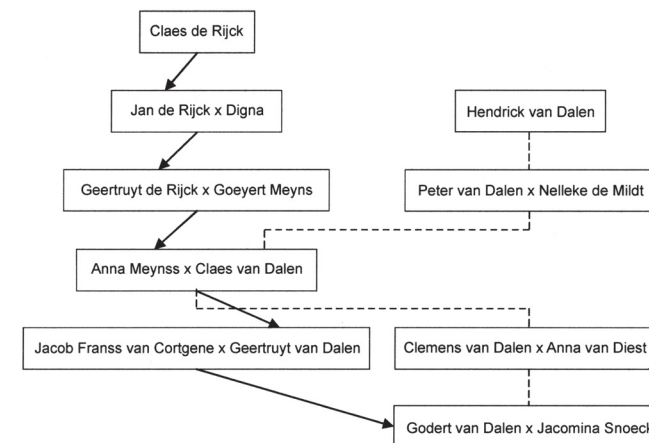
Eigenaren en bewoners. Anna van Dalen's dochter Geertruyt trouwt met Jacob Franss van Cortgene uit Gouda. Ook van hen zijn de geboorte- en huwelijksdata niet bekend. Jacob leefde – blijkens vermeldingen in transportactes – nog op 16-10-1605 en blijkt overleden op 24-3-1606. In die tussentijd moet hij overleden zijn. Hij was lakenkoper, maar zijn naam – samen met die van zijn buurman Lucas van Kessel – komt voor op menig transport uit die periode. Misschien handelde hij meer in vastgoed dan in laken. In 1606 woonde Geertruyt nog in het huis aan de Gracht. Van Jacob is ook geen overleving van de Dom gevonden. Geertruyt wordt op 4-6-1622 overleed (Dom).

Godert van Dalen, gehuwd met Jacomina Snoeck

Op 20-1-1624 wordt de boedel van Geertruyt van Dalen, weduwe Jacob Franss van Cortgene, bij Wilig Decreet verkocht. Koper is Mr Godert van Daell, Geertruyts neef van vaders kant. Godert is een zoon van Clemens van Dalen en Anna Jans dr van Diest, tevens kleinzoon van Claes van Dalen. Hij werd geboren in Utrecht vermoedelijk voor 1612. Zijn naam komt nog niet in de doopboeken voor. Hij is op 19-12-1633 'raedt ordinaris in den Hove Provinciael' te Utrecht. Zijn vader Clemens van

Achterzijde Springweg 152. Ooit een aparte kamerwoning achter en behorende bij Oudegracht 283 ('eene caemere daer achterstaende'), later het 'coockkeuckentgen van Raetsheer Daell' bij Smeestraat 14, nu een zelfstandige woning met poortweg naar de Springweg. Zou Raadsheer Van Dalen zich in deze ambiance herkennen?

Minstens zes generaties is Oudegracht 283 binnen de familie doorgegeven: van Claes naar Jan de Rijck, verder in de tijd via hun vrouwelijke afstammelingen van moeder op dochter zoals de pijlen laten zien. De bovenste stippellijn geeft de band met de familie Van Dalen via Claes van Dalen aan; de onderste stippellijn betekent dat de laatste Van Dalen, Godert, uit een zijlijn komt. Hij erft ook niet, maar koopt

Dalen, en diens zuster Geertruyt (tante van Godert) waren samen de erfgenamen van Claes van Dalen.

Als Godert van Dalen de boedel van zijn oom en tante overneemt, verandert er veel. Zelf betreft hij een huis aan de zuidzijde van de

Springweg 152 in 2000.

Tegels gebruikt om de achterwand van de stookplaats tegen de zuidgevel aan te vullen.

Smeestraat ('seeckere groote huysinghe', naar alle waarschijnlijkheid Smeestraat 14). Het pand Oudegracht 283 wordt kennelijk verhuurd. Een gebouwtje achter dit huis – vermoedelijk de 'achtereen gelegen caemere' waarover op pagina 8 wordt verteld, trekt hij bij zijn nieuwe adres en richt hij in als keuken. ('seecker coockkeuckentgen van Raatsheer Daell'). Hij behoudt het achterterrein en de uitgang naar de Springweg. Oudegracht 283 heeft vanaf die tijd dus geen uitgang meer naar de Springweg. Nog in 1721 – vele jaren na Goderts dood – wordt nog steeds gesproken over het 'coockkeuckentgen van Raatsheer Daell.' We hebben niet alles op alles gezet om de precieze datum van deze verhuizing te achterhalen. In de jaren dat zijn zoons Clemens en Peter werden geboren (resp. 1626 en 1629) was zijn adres volgens de doopboeken 'Bij de Smeeburgh'. Dat is vermoedelijk Oudegracht 283. De verhuizing zal ergens na 1629 hebben plaatsgevonden. Op dit moment – 2009 – is het 'coockkeuckentgen' gepromoveerd tot appartement met een eigen adres (152) in de Springweg. De poortweg hoort nu bij dit pand!

Het is uit met het brouwen door de familie Van Dalen. De nazaten van de brouwers belanden in andere sociale sferen. Christina van Dalee was gehuwd met de advocaat Mr Adriaen van Sweserenge; Goderts broer Johan van Daell wordt genoemd als consul van Livorno; Mr Clemens van Daell, oud-schout van Bunschoten (1665) is kennelijk rijk want hij betaalt f150 bij de begrafenis van zijn vrouw Hendrina van der Vecht; een zus van Godert, Anna, is getrouwd met Andries van Wijck, schepen en oud-burgemeester van Utrecht; Peter van Daell, een broer van Godert, is deurwaarder van de Staten van Utrecht; Goderts broer Nicolaas is muntmeester van Utrecht; er wordt nog een Lambertus van Daell, advocaat genoemd. Onze Godert zelf, gehuwd op 26-8-1619 met Jaekemeijna/Jacomina/Jacoba Snoeck en na haar overlijden (1674) hertrouwd met Maria Preys/Proeys van Fockenburgh, is schepen van Utrecht en tevens raadshere. Hij heeft bij deze ambtelijke functies waarschijnlijk geen behoefte aan bedrijfsruimte, kelders en werven. Ook sterft zijn tak in mannelijke lijn uit. Zijn zoon Clemens overlijdt op 4-jarige leeftijd aan de pest ('t kynt van Mr Godert van Daell, schepenen deser stadt'). Peter, zijn andere zoon, overlijdt op elf-jarige leeftijd. Hij wordt deftig begraven. ('I knecht; te laet; Dom groot gelui' Te laet in de kerk komen en de bijbehorende boete betalen gold als deftig). Zijn dochter Anna Petronella – zij woont in 1681 in Den Haag – overlijdt in 1684 in goeden doen, maar ongehuwd te Utrecht (21-5-1684 overleden/begraven; 'laet na een mondige suster. Gesonken in de Geertkerk, mits betalende f25.4.-.; vastgoed'. Uit de vermelding 'vastgoed' blijkt de gegoedheid van de overledene; de familie wordt dan navenant aangeslagen). Wij zijn er niet zeker van of de andere dochter de Johanna van Dalen is die trouwt met Johan van Muyden. In dat geval heeft Petronella geleend op haar ouderlijk huis bij haar zwager; dat pand zou na haar dood toch aan hem en haar zuster Johanna toevallen. Deze Johanna overlijdt in 1701 (28-10-1701 overleden/begraven Juffrou Johanna van Dalen, weduwe van Domheer Johan van Muyden, op het Munsterkerkhof. Betaalt f63. laat na mondige erfgenamen).

Godert van Dalen overlijdt in 1661 (16-4-1661 aangifte van het overlijden van Mr Godart van Daell, Raedt Ordinaris in den Edelen Hove Provinciael van Utrecht; twee knechten; te laet in de kerk. Dom Groot Geluy 1 1/2 uur. 16 dragers; f15.-). Op 24-1-1663 wordt Oudegracht 283 in opdracht van Goderts erfgenamen, te weten Maria Proeys van Fockenbergh en zijn twee

dochters Johanna en Anna Petronella, verkocht aan de 'Heeren Exe-cuteuren inder tyt des testamentes van Zaliger Mr Evert van der Poll' ofte wel de 'fundatie Van der Poll.' Het huis aan de Smeestraat wordt niet verkocht ('... het andere huys, by de voorschreven Heere Dale naegelaeten daer hy inne overleden is ende by den comparante expresselyck buyten dese aen haer behouden synde.') In 1664 en in 1677 sluiten beide dochters een lening af op dit pand en Anna Petronella zonder haar zus nog een in 1677 (bij Johan van Muyden, kanunnik in de St. Janskerk). In 1664 wordt het omschreven als: 'seeckere dlinge groote huysinge ende erve met allen etc... ten suytsijde vanden westsmee-steech daer de weduwe van Gijsbert van Schalkwijck in syn leven smith ende borger te Utrecht oostwaaerts ende Cornelis Swerts westwaerts naestgehuyst ende gheeft syn mitten uytgangh inden Jofferenstrat voor uutte smeesteech suytwaerts op totte huysinge ende erve van Willemtjen weduwe van Sr Spruyt.' Oudeigen 1/3 van 36 stuivers ten behoeve van Sint Geerte. Het wordt verkocht op 6-4-1719 aan Johan Hessingh door Johan van Muyden, professor Juris in de Academie te Utrecht, de zoon van – alweer – Johan van Muyden, domheer te Utrecht. Uit dit transport bleek dat er een recht van voorkoop bestond m.b.t. Springweg 154. Dat recht was eerst verbonden aan Oudegracht 283 en later aan het nieuwe adres van Mr Godert van Daell aan de Smeestraat.

Na de vermelding van deze verkoop verleggen wij onze aandacht naar de Springweg. Het huis Springweg 154 bleek niet via Oudegracht 283 te traceren. Wel zijn een aantal bruikbare herkenningpunten verzameld:

- de namen van achtereenvolgende eigenaren van het terrein achter Springweg 154 te weten Goeyert Meynsz, Claes van Dalen, zijn vrouw en weduwe Anna, Jacob Franss van Cortgene en tenslotte Godert van Dalen. Als een van deze namen opduikt in een achterbelending, dan zitten we op het goede spoor.
- de poortweg als noordgrens van Springweg 154 (vermeld vanaf 1597 tot heden).

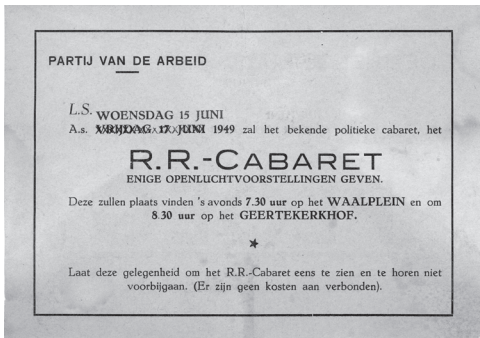
Als in een transport wordt vermeld dat een huis zowel aan de achterzijde als aan de noordzijde grenst aan het eigenom c.q. de poort van een van bovengenoemde eigenaren, kun je met zekerheid zeggen dat het gaat om Springweg 154.

Het is een beetje onbevredigend om afscheid te nemen van de families die in Oudegracht 283 hebben gewoond en gewerkt terwijl hun verhaal nog onaf is. Zij verdienen een meer gedetailleerde beschrijving. Ook de verdere lotgevallen van dat huis horen daarin thuis. Weer een project!

Zoeken vanaf de Springweg

Ook nu zat het zoeken niet echt mee. Begonnen werd vanzelfsprekend met de gegevens van de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel. De rit terug in de tijd verliep aanvankelijk voorspoedig tot we vastliepen in 1763. Daarover meer op pagina 20.

Gaandeweg kwam er nog een detail naar boven waaraan Springweg 154 te herkennen viel: de vaste combinatie van twee oudeigens,

Een oproep om PVDA te stemmen kwam onder het hardboard op de verdiepingvloer te voorschijn.

namelijk 4 stuivers ten behoeve van de (pastoor/pastorie van de) Geertekerk en 8¹/₂ stuiver ten behoeve van Anna, Claes van Dalen weduwe. Die rente komt haar toe *'als besitster van haeren huys naest aen dese getransporteerde gelegen'* (voor het eerst genoemd 30-6-1558, voor het laatst 22-2-1684). We nemen aan dat dit *'naest aengelegen'* huis Oudegracht 283 was. Had zij zelf een recht gevestigd op huis en/of ondergrond van Springweg 154? Had zij dat recht van iemand anders overgenomen? En wat hield dat recht in: een heffing wegens het gebruik van haar grond, het recht van overpad over haar poortweg?

Op Oudegracht 283 met alle grond erbij rustte een oudeigen van 36 stuivers ten behoeve van de Geertekerk. Mogelijk werd dit perceel ooit uitgegeven door de Geertekerk. Als delen van een dergelijk perceel werden verkocht of anderszins van het oorspronkelijke perceel werden afgescheiden, werden de grondlasten naar rato verdeeld over de nieuw ontstane percelen. Het oudeigen van 4 stuivers op Springweg 154 kan heel goed zo'n part van het oorspronkelijke oudeigen op Oudegracht 283 zijn geweest. Het oudeigen van 36 - later 24 - stuivers op Oudegracht 283 ten behoeve van de Geertekerk wordt echter in

de eerste 17 transporten van dat grachtenpand (tussen 1533 en 1663) helemaal niet genoemd, doch pas in 1664 als het oorspronkelijke perceel al lang is gesplitst in enerzijds het huis aan de Gracht zonder grond erachter en anderzijds het achterterrein met poortweg naar de Springweg dat bij een pand in de Smeestraat is gevoegd. Veel inzicht geven de transporten op dit punt dus niet. Het oudeigen van 4 stuivers op Springweg 154 wordt veel eerder (1558) vermeld en ook systematischer. Bovendien steeds/vaak in combinatie met het tweede op dat pand gevestigde oudeigen van 8¹/₂ stuiver ten behoeve van de weduwe Claes van Dalen. De combinatie van deze twee rentes samen met de in de transporten vermelde beleningen vergemakkelijkten het zoeken van Springweg 154 aanzienlijk. De oude rente ten behoeve van Anna, Claes van Dalen weduwe, steunt ook de aanname dat alle grond achter Oudegracht 283 tot aan de Springweg oorspronkelijk in één hand was. Nergens in transporten van Springweg 154 staat een verwijzing naar nieuwbouw. Dit zou kunnen betekenen dat dit huis er al was vóór Anna Oudegracht 283 in eigendom verkreeg. Springweg 154 zou (bijna) even oud kunnen zijn als het hoofdhuis.

Anthonis Willemse van Rossum, vermeld als belending in 1543

Op 13-12-1543 wordt Tonis van Rossum, linnenwever, genoemd als noordelijke belending bij gelegenheid van de verkoop van twee

De Lange Smeestraat richting Oudegracht (1904).

kamers aan de oostzijde van de Jufferstraat. De betreffende twee kamers zijn zeer waarschijnlijk de voorlopers van de huidige nummers Springweg 156 en 158. Hij wordt nogmaals genoemd als noordelijke belending op 28-1-1557. Over deze Tonis hieronder meer.

1558 verkoop aan Eerst Schrieck

Op 30-6-1558 draagt Anthonis Willemsse van Rossum, linnenwever, gehuwd met Sanneke, over aan Eer(n)st Schrieck *'alinge huysinge ende hofstede'* gelegen aan de Oostzijde van de Joffrouwenstraat bij St Geertruiden Kerckhoff.

Belending: achter tot het erf van de weduwe van Claes van Dalen; zuidwaarts erfgenamen Joachim van Schayck; noordwaarts weduwe Claes van Dalen. Belast met een oudeigen van 4 stuivers per jaar t.b.v. de pastorie van de Geertruydekerk en 8¹/₂ stuiver t.b.v. de weduwe Claes van Dalen die haar toekomen *'als besitster van haeren huys naest aen dese getransporteerde huysinge gelegen.'* Schrieck koopt in 1563 ook nog 3 kamers aan de Smeestraat. Niet zeker is of hij woonde in Springweg 154.

Lange Smeestraat richting Oudegracht (1925).

Blijkens een transport van een huis ten noorden van 154 woont Van Rossum in 1583 een huis verder nl huidig nummer 150 (29-10-1583).

Anthonis Willemse van Rossum was linnenwever. Na het overlijden van zijn eerste vrouw Aaltje (op een onbekend tijdstip voor 1558) hertrouwt hij met Suzanna/Sannegen. Suzanna had op een eveneens onbekend tijdstip haar man, Michiel Bartholomeusse verloren. Zij regelden beiden de boedel van hun overleden partners en doen verder hutje bij mutje. Tonis heeft ineens een flink gezin: bij zijn eigen onmondige dochters Janna en Crijstina komen nog de vijf kinderen van Sannegen: Cornelis, Jan, Hendrick, Bertolomeus en Peter. Tenzij er meerdere Tonissen Willemse van Rossums zijn – die zijn niet gevonden – is het daarna als volgt met hem gegaan: in 1561 maken Tonis en Sannegen hun testament op de langstlevende. Sannegen overlijdt (datum onbekend); hij hertrouwt met Agniet; krijgt met haar nog twee kinderen; koopt in 1565 een huis in de 'Leege Smeesteech'; en is daar met Agniet en zijn grote gezin gaan wonen. Niet bekend is waar hij verbleef tussen 30-6-1558 (de verkoopdatum van zijn huis aan de Juffrouwenstraat) en 30-6-1565 (aankoopdatum van zijn huis aan de Smeestraat). Mogelijk bleef hij gewoon nog een tijd wonen in het door hem verkochte huis, want op 28-11-1557 wordt 'Tonis die wever' nog als belending aldaar genoemd. Tenslotte zien we Tonis van Rossum nog een keer in 1583 vermeld als bewoner van een kamer met erf (nu deel van Springweg 150) ten noorden van de poortweg van Anna Claes van Dalen. Hij huurde met andere woorden naast het huis dat hij in 1558 verkocht.

1582 verkoop aan Jacob Corneliss van Culemborgh

Op 12-7-1582 verkoopt Ursula Aertsdr weduwe Ernst Schriecken aan Jacob Corneliss van Culemborgh, linnenwever en burger van Utrecht, huysinge en hofstede, 'gelegen de huysinge van de weduwe Claes van Dalen annex'. Gelegen aan de oostzijde van de Jonkfrouwenstraat bij Sinte Geertruyden kerkhof, belendend achter het erf van de weduwe Claes van Dalen; zuidwaarts de erven Joachim van Schayck; noordwaarts weduwe Claes van Dalen. Oude renten 12½ stuiver waarvan 4 stuivers t.b.v. de pastoor van de St Geertruydenkerck en 8½ stuiver t.b.v. de weduwe Claes van Dalen. Van Culemborgh is getrouwd met Jannichjen Amelisdr.

De buurt. Kijkje in de Springweg richting Mariaplaats. (ongedateerd).

Lenen, lenen, lenen

Op 12-7-1582 lenen de nieuwe eigenaren f225.- tegen 6¼ % van Dirck van Zijpesteijn x Hillegont Schriecken, baljuw te Woerden. Op 13-6-1589 lening van f42.- tegen 6¼ % op huis en hof door Jacob Cornelis van Ysbrand Willemsz. ('becomen door Ysbrand Willems van de weduwe van Willem Janss, de vader van Ysbrand, selve Ysbrands vaders en moeders erfenisse.')

Van Culemborgh is inmiddels overleden en zijn weduwe Jannichjen verkeert mogelijk in financiële problemen. (Hoewel zij blijkens een transport uit 1664 ook een huis heeft aan de zuidzijde van de Smeestraat.) Niet zeker is op welk van de twee adressen zij woonde. Haar kinderen zijn nog onmondig. Zij leent weer op het huis f150.- tegen 6¼ % van Claude Peters van der Boom x Cristina Jansdr. En nog een lening van f100.- tegen 6¼ % op 7-3-1598 op 7-3-1598 van Coenraet Guebels van Muysch, 'cremer'.

1605 verkoop aan Jacob Jaspersen (Van Westerholt)

Op 17-4-1605 verkoopt Jannichjen Amelisdr het pand aan Jacob Jaspersen van Westerholt gehuwd met Ycken Willemss (van Wijck). Het gezin Van Culemborgh bestaat op dat moment uit Jannichjen, haar zoon en dochter resp. Melis Jacobse en Grietje Jacobse en de onmondige kinderen van haar overleden zoon Cornelis Jacobse. Het huis is zwaar belast met f450.- t.b.v. verscheidene partijen. Het is inmiddels wel voorzien van 'glasse en glaesraempen'. Toch enig uitzicht!

Van Westerholt overlijdt in 1647 (23-8-1647 aangifte van het overlijden van Jacob Jaspersen Westerholt. Laat na zijn vrouw en collaterale mondigere erfgenamen. Adres Lange Smeesteech. Betaalt f8.- Vastgoet.) Zijn vrouw overlijdt in 1656 (24-3-1656 aangifte van het overlijden van Ycken/Yda Westerholt-van Wijck, ...laat na geïnstituëerde collaterale mondigere en onmondige erfgenamen. Adres Lange Smeesteech. Vastgoet.) Gezien de adressen waarschijnlijk geen bewoners. Lang voor die tijd hebben ze Springweg 154 al verkocht.

1621 verkoop aan Jan Jelisje van Soerendonck

Op 22-3-1621 verkoopt Jacob Jaspersse van Westerholt x Yda Willemse van Wijck aan Jan Geliss/Jelisje van Soerendock hun huis en hofstede aan de oostzijde van de Joffrouwenstraat. Belending achter: weduwe Jacob Fransse; zuidwaarts Marten van Oostrom; noordwaarts de weduwe van Jacob Fransse. Oudeigen 4 stuivers t.b.v. de kerk van St. Geerten; 8½ stuiver t.b.v. Anna van Dalen. Op diezelfde dag nemen zij een plecht op het gekochte van f400.- tegen 5½ % 'uyt saecke der cooppenningen' t.b.v. de verkoper.

De Springweg richting Geertekerkhof. De afgebroken panden ter hoogte van de oude synagoge zijn hier duidelijk te zien naast het poortje links. Op de plaats van dat poortje is nu een ijzeren hek naar het terrein achter de nummers 156, 158 en 160.

1657 boedelscheiding Johan Jelsse van Soerendonck. Huisnaam De Grouwe Molensteen

Op 25-7-1657 heeft de boedelscheiding plaats van zaliger Johan Jelsse van 'Zuren'donck x Geertruyt Janss van Doorn. Zijn sterfdag is niet gevonden. Springweg 154 wordt toebedeeld aan hun dochter Willemina, gehuwd met Laurens Aelbertse Spruyt. De omschrijving: *'huysinge ende hoffstede aende oostzijde van de Joffrouwenstraet etc. ... Daer De Grouwe Molensteen uythangt'.* Wel, wel, voor het eerst en tevens voor het laatst een echte huisnaam. Wij konden het eerst niet geloven, maar de verdere omschrijving neemt elke twijfel weg. (het pand grenst aan de achterkant en noordwaarts aan het erf van Raadsheer Van Dalen en is belast met twee oude renten, een van 4 stuivers t.b.v. de Geertekerk en *'negendalve stuyver 's jaers outeygen ofte oude rente als Anna van Dalen off desselfs erfgenamen daer op ende uyt hebben.'*) Een verband met bedrijf of beroep van de eigenaren hebben we nog niet kunnen ontdekken. Wel wordt in 1624 gesproken over een loodwitmolen achter Springweg 156. (*Joriaen Cordinck van Blombergen, Loodtwidmaecker* neemt dan een plecht op ... *'hoffschuyl en loodtwidmeulen'* etc. gelegen ten zuiden van Springweg 154. Het huis Springweg 156 heeft ook een tijd de naam - zijn achternaam - 'Blombergen' gedragen.)

Huisnamen in de Springweg

In de oudste jaargangen van het Register van Transporten en Plechten komen we al huisnamen tegen. Voor zover we binnen onze beperkte onderzoekszet konden waarnemen, neemt het aantal huisnamen vanaf het derde kwart van de 16e eeuw toe. Een aantal namen van huizen aan de Springweg noteerden we. Lang niet altijd is duidelijk om wat voor gevelteken het gaat (uithangbord, gevelsteen of schildering), evenmin welk verband er is tussen de huisnaam en de eigenaren/bewoners van het pand of hun ambacht/functie of nering in kwestie.

Het huis op de hoek van de Smeestraat en de Jufferstraat tegenover café De Rat (nu Lange Smeestraat 32) heette Het Kersenboompje. Daar was lang een herberg gevestigd en later een bakkerij. Huidig Springweg 150 heette De Rozenkrans; 154 De Grouwe Molensteen en nummer 156 Blombergen. Verderop aan de oostkant van de straat lag herberg De Stad Munster. Dan worden er aan de Springweg in bredere zin genoemd: Het Swijnshoofd, Stadt van Rouanen, Het Prince Wapen, Den Appel van Granaten, Den Anker, Vleutesteijn, Die Zwaen, Daer de Drie Rose uythangen, De Vlaeschen Baert, De Hoorn/De Roode Hoorn, Vlasblom, De Verkeerde Cnoop, De Vergulde Caert, Het Wapen van Brussel, Scherpenberg, Het Ysere Ketten, De Pelicaen, De Visscherije, Het Vergulde Engelshoofd, De Spaensche Stoel, De Deensche Pye Rock, De Vorst van Gulick, Het Claverblatt, De Nijptangh.

Meerdere onderzoekers verzamelden deze huisnamen. Zij zijn te vinden in Het Utrechts Archief bij het Historisch Werkmateriaal. Veelal is niet nagegaan bij welk huidig adres de namen hoorden. Wie weet, pakt iemand dat ooit op. We weten volstrekt niet hoe de straat er in de 16e en 17e eeuw uitzag noch wat daar omging. Deze overgeleverde huisnamen zijn vrijwel het enige detail dat onze fantasie kan voeden.

1679 verkoop aan Jan Crabbeu/Crabbe.

Op 4-1-1679 verkopen Willempje Janss van Suurendonck weduwe Laurens Aelten de Goyer, alias Spruyt, en haar kinderen het huis aan Jan Crabbe, wolkammer. Jan is getrouwd met Maria Verstik. De poortweg ten noorden van het huis is nu van Lubbert Tee; zekerheidshalve worden in de transportacte ook nog de namen van vorige eigenaren erbij gevoegd (Jacob Franss en de erfgenamen van Raadsheer van Dalen) evenals de twee oude renten.

1684 verkoop aan Eerst van Rossum.

Op 22-2-1684 verkoopt de wolkammer Jan Crabbeu gehuwd met Maria Verstik, het huis aan Ernst van Rossum. Ernestus/Eerst/Ernst/Evert van Rossum is bakker, gehuwd met Hubarta van Driel. Hij koopt in de loop van de jaren op diverse plaatsen in de stad huizen.

Hij overlijdt in 1710 (6-7-1710 overleden/begraven Ernestus van Rossum, *laat na vrouw en onmundige kinderen.* Adres Marieplaats; gesonken in de Nicolaaskerk. Betaalt f63.-) Zijn weduwe verkoopt na zijn dood deze boedel weer in delen. Zij zelf overlijdt in 1729 (25-3-1729 overleden/begraven Huberta van Driell, weduwe Ernestus van Rossum. *Laat na mundige kinderen.* Adres Zaalstraat bij de Marieplaats. Betaalt f63.-)

Gezien hun adres in de begraafboeken en hun kennelijke welstand waren zij waarschijnlijk geen bewoners.

De overkant van Springweg 154 in 1900 vlak voor deze huizen werden afgebroken.

1716 Verkoop aan Ariaen Gerritsen van Emmerik

Op 14-1-1716 verkoopt Huijberta van Driel, weduwe Evert Arissen van Rossum het huis – nu weer eens een 'kamer' geheten – aan Ariaen Gerritsen van Emmerik, gehuwd met Jannichje Hop/Ter Hoppe. De noordbelending is nu ene Kimma. Op 16-1-1716 nemen zij een plecht op het huis van f200.- tegen 6 % (5 % als deze betaald wordt binnen zes weken na de vervalddag) van Andries van Rippen. Het echtpaar van Emmerik woont er dan kennelijk al, want zij worden met zijn tweeën in 1715 genoemd in de registers van het haardstedengeld.

1718 verkoop aan Lucas van Axele.

Op 19-3-1718 verkopen Arien Gerritsen van Emmerik, dienaar van de justitie 's Hoofs te Utrecht, gehuwd met Jannigje ter Hoppe, tevens weduwnaar van Annigje van Schaijck, het huis aan Lucas van Axele. (*'seekere camer en erve ... daar aan de zijdzijde Aaltje de Vrij*

Om de spanning bij toekomstige onderzoekers erin te houden, schrijft notaris De Clefay deze achternaam als ‘Van Hakselt’ en ondertekent Willemina, een van de later eigenaressen, met ‘Van Hasel’. Deze laatste overdracht van Van Emmerik aan Van Axele

Willemmina van Hakselt, b
wonende binnen deze Stad, m

willemgen van haefel

konden we maar niet vinden. Na veel ontmoedigend gezoek – we maakten ons zelfs op om af te reizen naar het buurtschap Haksel in het oosten des lands! – kwamen we er per toeval achter dat zowel de notaris als de comparante de achternaam verkeerd opschreven.

In een transport van 9-9-1738 (zij verkopen dan een nieuw getimmerde kamer in de Lange Nieuwstraat) worden ze aangeduid als 'Geertruyt en Willemina van Axel, meerderjarige dogters en universele erfgenamen van haar moeder de weduwe Van Axel.'

Een smal vertrek boven de poortweg diende sinds ongeveer 1873 als keuken en sanitaire ruimte voor de bovenwoning in Springweg 154.

Op 18-1-1763 verwijdt notaris Jan de Clefay het zegel op de deur van de bovenkamer en daarbinnen weer een zegel op 'zekere groote nootebomen kast'.

– ‘een hujsinge in twee woningen gesepareert, aan de zijdzijde in de Haverstraat alwaar ‘s Lands Welvaren’ in de gevel staat, streckende tot agter aan het erf van den Zeepzieder Kock.’ Dit huis wordt (1763)

bewoond door resp. Jan Straatman en Jan Haes en brengt per jaar f95,- op.

- twee kameren naast elkaar in het Galecoppersteegje, elk verhuurd voor acht stuivers per week.

- nog twee kameren in dit steegje agter het huis waar vanouds 'De Graaf van Culenburgh' uithing, een verhuurd voor acht en een voor zeven stuivers per week.

- een kamer aan de zuidzijde van het St. Jacobsgasthuissteegje verhuurd voor zeven stuivers per week. (Dit steegje begint bij een nu gesloten poort met een Jacobsschelp er boven bij Oudegracht 211)

- vier kameren met een tuin daarachter, gelegen achter de stadswallen tussen de Zilver- en de Molensteeg 'omtrent de Smeetoorn'. Daarvan staat er op dat moment een leeg, en worden de anderen verhuurd voor zeven resp. acht stuivers per week. De heer Willem Mast huurt de tuin voor veertien gulden per jaar. Niet inbegrepen in de koop zijn de bloemen en het houtwerk in de tuin onder de perenboom tussen de deur van de ingang en het tuinhuisje. De pomp in de gang bij de tuin is gemeenschappelijk met de eigenaar van de tuin aan de noordzijde naast de gang.

En voor dit verhaal de belangrijkste transactie:

1763 verkoop aan Christoffel Eykmans.

Op 14-3-1763 overdracht bij openbare verkoping aan Christoffel Eykmans van 'Een Camer en Erve staande en gelegen binnen Utrecht aan de Oostzijde in de Juffrouwestraat bij de Smeesteeg, daar zuidwaards Sr N. Welleman en noordwaards sekere gang van Monsr Willem de Meijer naast gehuyst en gelegen zijn ... belast met een oudeijgen van vier stuivers jaarlijx ten behoeve van den Geertruijde Kerk alhier, konnende aanstonds worden aanvaard. ... (kennelijk was de pas overleden Willemina van Axel de enige bewoner en stond het huis na haar overlijden derhalve leeg.) De verkoper in zijn qualité zal bevrijd zijn en blijven van zodanig actie als Willem de Meijer zouden kunnen goedvinden namaal te institueren wegen zijn pretens regt van naasting aan deeze te verkopene kamere, blijvende geseijde actie tot lasten van den koper.'

Dit pand wordt tijdens de veiling ingezet op f700.- door Arnoldus Snecke, door niemand verhoogd, 'in slag gelegd en verhoogd bij de heer verkoper met f200.-'. Deze vindt een koper voor die prijs nl. Christoffel Eykmans die hiermee de nieuwe eigenaar wordt van Springweg 154. Eyckman wordt elders in een transport burger en inwoner van Utrecht genoemd. Voor het eerst wordt de 8½ stuiver oude rente ten behoeve van Anna Claes van Dalen weduwe niet meer genoemd.

De huizen en de obligatie brengen gezamenlijk bruto f3273,75. Aan prelegaten en legaten wordt f2450.- uitgekeerd. De rest met aftrek van doodschulden en onkosten gaat naar 4 universele erfgenamen. Zo te zien, kan dat niet veel geweest zijn.

Eykmans is bewoner. Hij heeft naar ons weten geen huis/huizen elders in de stad. Hij moet ook de hele koopsom lenen: hij leent f1000.- van de wijnkoper Christiaan Agterbergh. (op 26-8-1763

tegen 3½ %) Hij woont er in ieder geval nog in 1793 (Manuaal van de 100^e penning Christoffel Eyckman gehuwd met Johanna Maas in de Jofferstraat. Wijk Pekstokken.)

Er staat iets merkwaardigs in de transportacte: het is niet aan de verkopers maar aan de koper om actie te ondernemen in geval Willem de Meijer (buurman ten noorden, eigenaar van de poortweg) gebruik zou willen maken van zijn 'pretens recht van naasting aan deze te verkopene kamere.' De Meijer beweert m.a.w. dat hij het recht van naasting of voorkoop heeft m.b.t. Springweg 154. Dit houdt in dat hij bij elke verkoop van dat pand het recht heeft dat zelf te kopen tegen het laatst uitgebrachte bod. Voor cq door de neus van de aspirant koper dus. Heeft die zin uit het koopcontract dan toch iets te maken met de 8½ stuiver oude rente t.b.v. Anna Claes van Dalen weduwe? Was die oude rente m.a.w. een grondrente en niet een vergoeding voor het eventuele recht van overpad? Min of meer toevallig kwamen we erachter dat inderdaad sprake was van het recht van voorkoop. Dat recht was aanvankelijk gevestigd op Oudegracht 283, maar is met Godert van Dalen mee verhuisd naar het adres aan de zuidzijde van de Smeestraat waar hij zijn intrek nam. Dit gegeven vinden we daar maar één maal vermeld en dat pas in 1719. Aan de eigenaar van dat huis ('het grote huys') kwam op dat tijdstip ook de 8½ stuiver per jaar oude rente toe die de eigenaren van Springweg 154 aan Anna Claes van Dalen weduwe moesten betalen.

Christoffel Eykmans overlijdt in 1796 (1-4-1796 overleden/begraven, man van Johanna Maas. Adres B 448 in de Jufferstraat; laat na vrouw en meerderjarige kinderen).

1798: verkoop aan Gerrit Schrijvers

Op 6-6-1798 verkoopt Johanna Maas, weduwe Christoffel Eykmans c.s. (hun kinderen zijn Johanna gehuwd met Abraham van Rheenen; Maria, gehuwd met Jan van Zutphen en Agnita gehuwd met Coenraad Trouw) aan Gerrit Schrijvers een kamer. Belending noordwaarts: zekere gang van Willem de Meyer, zuidwaarts N. Welleman; oudeigen van 4 stuivers t.b.v. de Geertekerk; koopsom (bedrag wordt niet vermeld) voldaan. Gerrit Schrijvers is mogelijk dezelfde als 'Gerrit Schrijvers, Roomsche, geboren in Noordkerken, een knecht in de Brouwerij De Boog' die op 26-3-1793 het burgerschap verwierf.

1806: verkoop aan Dirk de Blaauw.

Op 17-12-1806 verkoopt Gerrit Schrijvers aan Dirk de Blaauw een kamer aan de oostzijde van de Joffrouwenstraat. Belending zuidwaarts predikant Lagers, noordwaarts ingang van Willem de Meijer; koopsom f350,-; plecht f350,- a 5 %; oudeigen van 4 stuivers t.b.v. de Geertekerk. Die koopsom steekt wel erg schril af tegen die van f900.- in 1763! De Blaauw is timmerman. De familie De Blaauw staat met één been in de tijd van de oude en één been in de nieuwe registers. Deels staan hij en zijn gezin nog in de Doop-, Trouw-, en Begraafboeken maar hij komt ook voor in de eerste volkstelling en de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel. Hij komt ook nog voor onder de Nieuwe Burgers: op 4-7-1791 verwerft Dirk de Blaauw, schrijnmaker, gereformeerd, geboren alhier het burgerschap tesamen met zijn twee oudste kinderen te weten Dirk en Maria Christina.

Dirk is het jongste kind van Alexander/Sander de Blaauw en Aartje/Aaltje Bu(e)rman, wonende Kalverstraat en bij de geboorte van Dirk aan het Zwarte Water. Hij is ten doop gehouden door zijn

Op zoek naar nadere gegevens over de familie De Blaauw in de DTB-registers, viel een menigte spellingsvarianten te registreren. De meest voorkomende lettercombinaties zijn: (de) Bl(e)a(a)u(u)(w)(e). Daarmee zijn heel wat variaties te componeren! Gezien de namen Bleau, Blou en van Bloo (Blois??) leek het de moeite waard te zoeken naar een mogelijke Franse afkomst in de Waalse doopboeken, maar daarvoor werd geen aanwijzing gevonden. We vonden bij één persoon in doopboeken nu eens De Bleau, dan Blauw, dan weer Blaau of de Blaauwe als achternaam.

grootmoeder Stijntje (Christina) van Groenendaal, huisvrouw van Michiel (ook – per abuis? – in de klappers Giljam genoemd) de Blaauw op 21-8-1768 in de Jacobikerkerk. Hij is waarschijnlijk vernoemd naar zijn oudtante Dirkje Bloou, dochter van Giljam Blou en Angeniet Hack. De vader van Dirk is lidmaat van de Gereformeerde Kerk.

Dirk trouwt op 21-01-1788 met Maria Christina Berger dochter van Jan Hendrik Berger en Maria Anna Campfrie in de Pauwsteeg. Het gezin De Blaauw is gereformeerd; beide ouders zijn lidmaat; de kinderen worden in verschillende kerken gedoopt. Met enige regelmaat wordt in de doopboeken hun adres vermeld: Jufferstraat bij de Geertekerk. (1790, 1792, 1795, 1797, 1801) Wij nemen aan dat met dit adres huidige Springweg 154 wordt bedoeld en dat derhalve De Blaauw al lang woonde in het huis dat hij in 1806 van Gerrit Schrijvers aankocht. Zij kregen, voor zover was na te gaan, elf kinderen.

Daarvan wonen er bij de volkstelling van 1813 nog vijf bij hen in huis. Zijn dochter Maria Christina, gehuwd met timmermanskecht Van Gorkum, woont een paar huizen verderop. De omvang van zijn eigen gezin was geen reden om zijn schoonmoeder Maria Anna Berger-Campfrie(r) onderdak te weigeren. Zij bracht bij hem en haar enige dochter haar laatste dagen door en werd vanuit Springweg 154 begraven (28-1-1810, 'zijnde bedeed.') In 1824 telt het gezin De Blaauw nog 4 personen.

Voor zover viel na te gaan was het gezin De Blaauw aanvankelijk de enige bewoner. In 1830 woont een schoondochter bij hem in met haar eenjarige zoontje Dirk en verder nog twee alleenstaande dames die kennelijk geen familie zijn.

Maria Christina Berger overlijdt op 4-9-1835. Dirk de Blaauw hertrouwt op 69-jarige leeftijd (Utrecht op 6-9-1837) Neeltje van Aller, 41 jaar, geboren te Nijkerk. In 1840 heet hij inmiddels winkelier. Hij woont nog steeds in Springweg 154 met Neeltje van Aller en een drietal niet-familieleden. Verhuren is kennelijk een voor de hand liggende bron van inkomsten geworden. Dirk overlijdt 8-7-1840 te Utrecht op 72-jarige leeftijd. Zijn weduwe Neeltje van Aller hertrouwt op 17-4-1844 op 48-jarige leeftijd te Utrecht met Lowies Severijn, 34 jaar, geboren te Utrecht. Er is nog veel meer geregistreerd over de familie De Blaauw, maar we laten het hierbij. Een van de kinderen van Dirk de Blaauw – Alexander – komen we bij toeval tegen in een notariële acte uit 1839. Hij is daar getuige en wordt 'aanplakker' genoemd, wonend in de Springweg.

Nogmaals de Jufferstraat.

De eerste volkstelling – van 1813 – geeft ons een kijkje in de Jufferstraat in de tijd dat het bovengenoemde gezin De Blaauw daar woonde. Systematische gegevens over een hele straat zijn er niet zo veel. Deze volkstelling heeft plaats in een heel armoedige tijd. We beperken ons hier tot de oostzijde van de straat. Deze kant heeft in 1813 4 lantarens, in totaal 32 woningen en 157 bewoners, geen stallen. Het aantal lantarens is nu 7; het aantal woningen/wooneenheden (bellen geteld!) is nu ca 34; het aantal bewoners schatten we

op maximaal 50. Er zijn nog steeds geen stallen! Er werd indertijd helaas geen opgave gedaan van aantal en soort huisdieren! Er waren meerdere sloppen waarin druk gewoond werd. Op het achterterrein van Springweg 154 staat echter geen bebouwing.

De bewoners zijn overwegend dagloners, ambachtslieden, marskramers en kleine neringdoenden. Slechts één maal wordt een inwonende dienstbode vermeld, namelijk bij de familie Manus op nummer 156, collecteur van de keizerlijke loterijen. Absoluut statuushoogtepunt is de 44-jarige gepensioneerde kolonel Dirk Kuiper. Vaak wonen er twee grote gezinnen in één huis. Je ziet ook bij menig gezin een oudere dame inwonen die, gelet op de achternamen, geen familie lijkt van de hoofdbewoner. Waren dat kostgangers? De familie Van Lottum verderop in de straat zit 'in de zorg': daar is een pension voor krankzinnigen ('*pensionne de foux*') en bestedingen gevestigd. In totaal zijn daar met het gezin van Van Lottum erbij 15 personen gehuisvest. De jongste bestedinge is een meisje van 14 jaar.

1840 Verkoop aan Betje Hamburger en Alexander Reens.

Op 19/20-11-1840 laten de erven Dirk de Blaauw en Neeltje van Aller, zijn tweede vrouw, het huis veilen ten overstaan van notaris J. H. Grootveld te Utrecht. Kopers zijn Betje Hamburger en Alexander Reens.

Betje Salomon Hamburger geboren te Utrecht trouwde op 24-jarige leeftijd met de 27-jarige Alexander Reens uit Tiel (4-3-1835 Utrecht). In 1840 heet hij winkelier/koopman; in 1857 goud- en zilverkashouder. Een goud- of zilverkashouder had een vitrine aan zijn buitengevel waarin gouden en zilveren voorwerpen waren uitgesteld. Een juweliersetalage zou je kunnen zeggen. Zij betrekken Springweg 154 waarschijnlijk nog in of kort na 1840. In 1850 woonden ze er nog met 5 kinderen, dienstbode Hendrica van Kuyck en Meyer Heyman Vellekoop, venter. Tussen 1850 en 1860 worden op dat adres nog vermeld (in deze volgorde) Samuel Aaron van Blitz, sigarenmaker met vrouw en 4 kinderen; de Franse kapper Paul Adolphe Rousselle met vrouw en 3 kinderen; tenslotte Van Harderwijk met vrouw, zijn bejaarde schoonouders en vanaf 2-1-1857 zijn oudste zoon Petrus Johannes. Dienstbode Hendrica van Kuyck is aangebleven en aangevuld c.q. vervangen door Henriette Plink.

Het lijkt waarschijnlijk dat Reens vertrok kort voor 1857 en dat Van Harderwijk aanvankelijk het door Reens gebruikte deel van het pand huurde. Mogelijk was er een zakelijke relatie tussen de zilversmid en de zilverkashouder. Het gezin Reens hebben we niet verder gevolgd. Alexander overlijdt 13-10-1883 te Arnhem op 75-jarige leeftijd en Betje Hamburger overlijdt 16-11-1900 te Utrecht op 89-jarige leeftijd. Haar laatste adres was Nieuwegracht 131. Dat huis is opgegaan in een modern grootschalig bouwwerk. Gewoon langsfietsen volstaat niet om te achterhalen hoe prestigieus dat pand was in vergelijking tot Springweg 154. Het lijkt aannemelijk dat de lokatie Nieuwegracht ook toen al meer gezocht was dan de Springweg.

1857 verkoop aan Hermanus Josephus van Harderwijk.

Op 13-3-1857 verkoopt Betje Hamburger, huisvrouw van en bijgestaan door Alexander Reens, wonende aan de Lijnmarkt, het huis, erf en grond. Het adres is wijk B Jufferstraat 602; het perceelnummer is nog steeds C2284. Hetgeen betekent dat er sinds 1832 niets aan het perceel veranderd is. Oppervlakte (nog steeds) 90 ellen en een oudeigen van 20 cents per jaar t.b.v. de Geertruidkerk te Utrecht. Belending zuidwaarts de heer Van Rossum en noordwaarts een gang toebehorend aan de Heer Johannes Kas. Verkoop prijs f1500.- De koper, Hermanus Josephus van Harderwijk, is zilversmid en samen met zijn vrouw bewoner van het verkochte huis. Hermanus Josephus van Harderwijk werd geboren op 8-4-1822 in een rooms-katholiek gezin in de Schoutenstraat. Zijn vader Petrus Johannes was op dat tijdstip zilversmid; later wordt hij ook zilversmidsknecht genoemd. Dat smeden blijkt aanstekelijk: een broer van Hermanus (evenals zijn vader en grootvader van moeders kant Petrus Johannes geheten) wordt ook zilversmid. In 1840 – Hermanus is dan 17 jaar oud – woont zijn ouderlijk gezin op Oudegracht B 196 (nu nummer 370) met nog een ander groot gezin, in totaal 13 personen. Vanaf 1860 tot 1902 – het jaar van zijn overlijden – staat hij in de adresboekjes als zilversmid, soms als goud- en zilversmid. Hij trouwde 21-1-1857 met Theodora Agatha van Oort, geboren 7-4-1822 te Utrecht, dochter van de onderwijzer Petrus Johannes van Oort en Maria van Everdingen. Op 28-11-1857 wordt zijn eerste kind Petrus Johannes geboren in Springweg 154, op 26-9-1859 Willebrordus Petrus, op 4-8-1861 Petronella Wilhelmina Maria. Willebrordus wordt ook goudsmid en blijft thuis wonen.

Aankoop huis en grond, 1863.

Van Harderwijk is ondernemend. Hij koopt op 24-9-1863 van Alexander Hartoch Koch, koopman in lompen en metalen aan de Lange Smeesteeg te Utrecht, een stuk grond achter zijn huis Springweg 154 met daarop een huis.

Om precies te zijn, kocht hij *‘een huis bestaande in eenen gang, benedenkamer, keuken, bovenkamer en zolder met eenen gang of poort uitkomende in de Jufferstraat, eenen gang loopende naast het gekochte en uitkomende in het pakhuis van den verkooper en een gedeelte van den binnenplaats liggende naast de keuken van het gekochte en wel dat gedeelte hetwelk strekt van die keuken tot aan den zuidelijken post van den deur in het pakhuis van den verkooper benevens de onder die binnenplaats liggende regenput ...’*

Met deze aankoop is het perceel van Van Harderwijk van 90 m² uitgebreid tot 360 m².

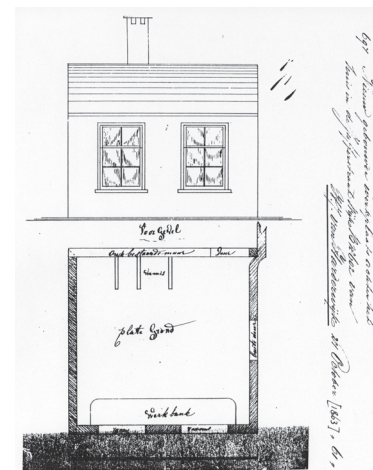
Dit stuk grond en het huis maakten deel uit van een groot perceel aan de Lange Smeestraat (OAT Utrecht sectie C 2273). Dit perceel was in 1832 eigendom van C.J. Godron, muntgezel. Het was 380 m² groot, omvatte meerdere aaneengesloten panden aan de Smeestraat, de grond daarachter met opstallen en de uitgang in de Springweg ten noorden van het huis Springweg 154. Dit perceel samen met het huis Oudegracht 283 was generaties lang eigendom van de op pagina 9 e.v. besproken familie van Dalen.

Ondanks de nauwkeurige beschrijving is het toch niet gemakkelijk je voor te stellen wat nu precies verkocht werd. De verkochte gang is duidelijk: dat is de poortweg die loopt ten noorden van nummer 154 vanaf de Springweg naar achteren naar (huidig) Springweg 152. Ook gemakkelijk begrijpbaar is de bepaling dat de put waar die ook lag, beschikbaar moet zijn voor regenwaterafvoer van het huis van Koch. Maar welk huis werd mee verkocht? Bij de overdracht wordt bepaald dat de verkoper mag eisen dat de koper op diens eerste vordering *‘door middel van eenen steenen muur of houten schutting naar zijne verkiezing tot aan den nok zal moeten afscheiden den zolder van zijn gekochte van den zolder des verkopers.’* We kunnen ons drie mogelijkheden voorstellen. De eerste is dat bedoeld wordt het latere Springweg 154A/Springweg 154bis, het huis waarvan we op pagina 30 e.v. de afbraak kunnen volgen. Dat huis ligt volgens ons te ver van de overige bezittingen van Koch vandaan om in aanmerking te komen. De tweede mogelijkheid is dat een huis bedoeld wordt dat inmiddels is afgebroken. Dat huis zou dan bij voorbeeld een aanbouw achter een van de huizen aan de Smeestraat geweest kunnen zijn. De derde mogelijkheid is dat Springweg 152 bedoeld wordt. De scheidingswand die Van Harderwijk moet aanbrengen, kan in theorie dwars door 152 hebben gelopen, parallel aan de Gracht. (Dolfin c.s.³) vermelden dat het pand van onder tot boven in tweeën werd verdeeld door een scheidingsmuur.) In dat geval zou je toch in de transportacte een andere omschrijving van het verkochte verwachten: Koch verkoopt niet een *deel* van een huis maar een *huis*. Rest de mogelijkheid dat de scheidingswand gedacht moet worden parallel aan de Smeestraat in de noordelijke zijmuur van Springweg 152. Toen dit huis nog als keuken diende voor raadshoor Van Dalen, was het mogelijk op meerdere niveaus bereikbaar via een uitbouw – met schuiframen op de begane grond – achter het huis aan de Smeestraat. Die uitbouw kan later het pakhuis van Koch zijn geworden. Geen van deze drie verklaringen is echt bevredigend.

Bouw werkplaats, 1863

Vervolgens vraagt Van Harderwijk op 27-10-1863 vergunning aan tot het bouwen van een werkplaats. Weer een echte breinbreker. De bouwtekening is niet voorzien van een noordpijl; er zijn geen afmetingen aangegeven. Hoe we de bouwtekening ook wend en keren op de beschikbare ruimte achter Springweg 154, we komen altijd ofwel een deur te kort of hebben er een over op een plaats waar deze naar onze mening niet kan hebben gezeten. Het meest aannemelijk is dat deze werkplaats de basis is van het latere ‘Achter Springweg 154’. Als deze veronderstelling juist is, dan zaten de ramen aan de oostkant (naar de Springweg toe). Het was waarschijnlijk zowel helemaal binnendoor bereikbaar (voordeurgang-overdekte keuken achter het huis- deur werkplaats) als vanuit de steeg via een poortje naar de binnenplaats. ‘Achter

Bouwtekening van de werkplaats voor zilversmid Van Harderwijk. 1863. Vermoedelijk maakte hij deze tekening zelf: de bijschriften zijn in hetzelfde handschrift als zijn handtekening op de geboortekten van zijn kinderen.

Springweg 154' is beschreven door Kipp. Zie ook [pagina 29](#). Maar de deur die Frans Kipp tekende, staat niet op de bouwtekening; en wat we aan moeten met de twee deuren die wel op de tekening staan, is helemaal duister! Het werd gebouwd met gebruikmaking van drie bestaande (tuin)muren op het erf dat vanouds al hoorde bij nummer 154. Het was ongeveer vierkant, had een vuurplaats; de werkbank stond op de lichtste plek: onder de ramen.

Van dit huisje is naar beste weten buiten de schets door Frans Kipp verder geen afbeelding bewaard gebleven. Het heeft er waarschijnlijk nog gestaan toen aannemer Versteeg in 1954 een aantal opstallen van de erven Van Harderwijk kocht. Het komt terug in de herinneringen van oudbewoners van nummer 154 als opslagplaats van groenteman Korevaar in de Smeestraat.

Overbouwen van de poortweg; nieuwe onderpui in de voorgevel, 1873.

Van Harderwijk vraagt vergunning tot het maken van een nieuwe onderpui in de voorgevel van Springweg 154. De bouwtekening dd 6-3-1873 toont helaas niet de oude toestand. Van Harderwijk heeft tevens met zijn noordelijke buurman de fabrikant Willem Parree op 4-3-1873 een overeenkomst gesloten: hij mag ten behoeve van de geplande overbouwing van de poortweg ten noorden van Springweg 154 twee balklagen 'ter halver dikte' leggen in de zuidmuur van Parree's pand, nu Springweg nummer 150. De gang zelf is op dat moment eigendom van Van Harderwijk. De verbouwing resulteert in een breder ogend geheel waarbij de twee identieke voordeuren met ijzeren sierroosters een belangrijk horizontaal accent vormen.

De extra ruimte door deze overbouwing bestaat in twee smalle (ongeveer 150 cm brede) vertrekken. Een ervan diende jarenlang als keuken en sanitaire ruimte; de andere als slaapvertrek en nu als badruimte. De gesmede muurankers en de gesneden voegen van de muur wijzen erop dat het baden eigenlijk buitenshuis gebeurt! Om in die vertrekken te kunnen komen, werd in de noordelijke gevel een opening gemaakt van ca 165 bij 222 cm.

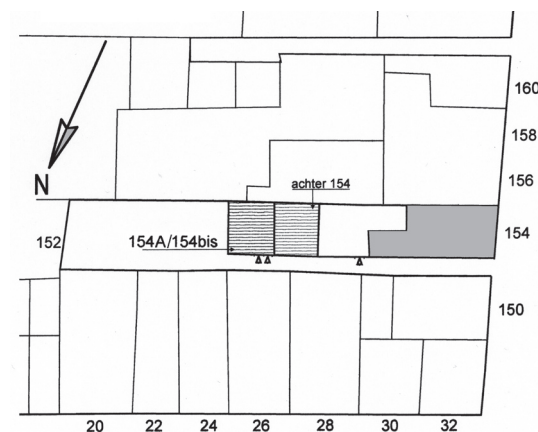
Van Harderwijk betaalt voor dit recht aan Parree f50.- Parree bedingt o.a. dat eventuele schade die door de extra belasting binnen 15 jaar aan deze muur mocht ontstaan, door Van Harderwijk en diens opvolgers in rechte aan Parree zal worden vergoed en dat herstellingen aan deze muur na afloop van deze 15 jaren voor gezamenlijke rekening zullen zijn ongeacht door welke oorzaak deze herstellingen noodzakelijk zijn.

Het wordt druk in de steeg.

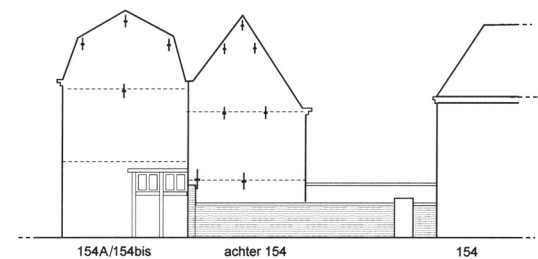
Bij de volkstelling van 1813 blijkt het erf achter Springweg 154 onbebouwd. In 1821 en 1830 (eerste kadastrale kaarten van de stad) is dat nog steeds zo. Maar vanaf een niet precies bekend tijdstip tot ver in de 20^e eeuw hebben achter Springweg 154 nog twee huisjes aan de poortweg gestaan. De bouwhistoricus Frans Kipp heeft deze gelukkig nog kunnen beschrijven.¹⁾ De huisadressen waren 'Achter Springweg 154' (de opgehoogde voormalige werkplaats) en 'Springweg 154 A/Springweg 154 bis'.

Wie heeft deze huizen laten bouwen en op welk tijdstip is dat gebeurd? Kipp dateert ze tweede kwart van de 19^e eeuw. In die tijd is het terrein deels eigendom van timmerman Dirk de Blaauw en na hem van Betje Hamburger. De Blaauw had in theorie een huis achter op zijn erf kunnen zetten. Daarover wordt echter met geen woord gerept bij de overdracht van zijn eigendom in 1840. Ook bij de volgende overdracht in 1857 – van Betje Hamburger en Alexander Reens aan Van Harderwijk – wordt gesproken van 'huis, erf en grond' en niet van een tweede huis. De eerste Van Harderwijk was bouwlustig, maar lijkt er eerder op gericht zijn huis te vergroten en te verfraaien dan op het bouwen van een wrak huurhuisje achter in zijn tuin. Voor al zijn bouwprojecten vroeg hij vergunning aan. Zodoende hebben we weet van de door hem gebouwde werkplaats. De combinatie van deze zaken maakt het aannemelijk dat de werkplaats van Van Harderwijk na de buitengebruikstelling als edelsmidswerkplaats op een later tijdstip is opgehoogd en naar toenmalige maatstaven geschikt gemaakt voor (dubbele) bewoning. Dat is ook de gedachtegang van Kipp.

Het achterste huis (Springweg 154A/Springweg 154 bis) ligt op een deel van het erf dat in 1830 in bezit was van J. Godron, muntgezel en later van Alexander Koch, handelaar in lompen en metalen. Het zou gebouwd kunnen zijn door Koch. In dat geval verwacht je een vermelding van dat huis in de transportacte van 1863. Van Harderwijk koopt in dat jaar van Hartoch Koch een stuk grond met daarop een huis. Hierboven wezen we de mogelijkheid af dat met dat huis het latere Springweg 154A/Springweg 154bis bedoeld is. Zo dit huisje er in 1863 al stond, stond het vanaf de gootrand vrij. Er was daar geen sprake van in elkaar overlopende zolders. Over de stichtingsdatum en de bouwer van dat huis weten we verder niet veel te zeg-

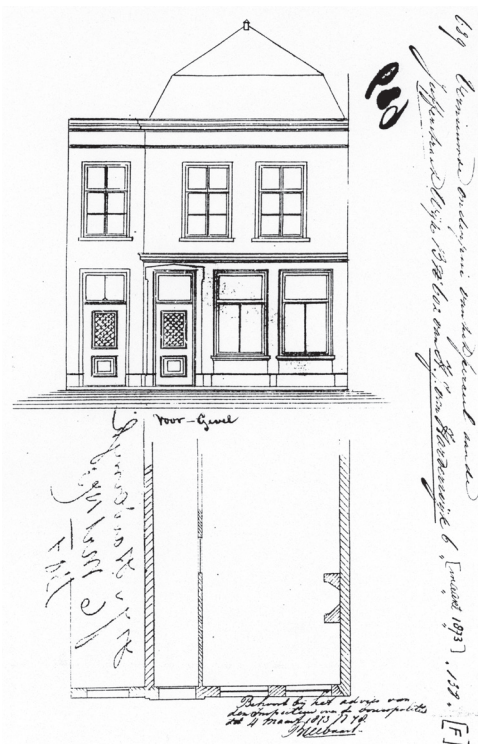

Ligging van de huizen achter Springweg 154 uit Kipp.¹⁾ De datum waarop ze werden bezocht, staat niet vermeld (waarschijnlijk rond 1984). Beide huizen werden in tweeën bewoond.

Aanzicht van het poortje en de twee verdwenen huizen achter Springweg 154 (rond 1984), naar het zuiden gezien.

Bouwtekening onderpui. Jammer dat de bestaande toestand niet is weergegeven.

gen. Wel kregen we van de vorige eigenaar tot onze grote vreugde een fotoreportage van de afbraak van dat huis. (gedateerd februari 1984) Het was ongeveer 480 cm breed en 450 cm diep. Het was in oorsprong al een huis van slechte kwaliteit; het was gebouwd van deels hergebruikte materialen, had halfsteens zijmuren, een onbeschoten kap en was ook nog bouwvallig geworden.

Het meer naar de straat gelegen Achter Springweg 154 was ten tijde van deze afbraak kennelijk al verdwenen. De fundering van het afgebeelde huis is nog aanwezig en door ons gemarkeerd met een rollaag.

Naast de boven beschreven huizen stonden er op de binnenplaats

De afbraak van Springweg 154 A / Springweg 154 bis. De foto's zijn gedateerd februari 1984.)

nog twee secreten (de daarbij horende reusachtige beerput is nu voor de helft onder de huidige keuken van nummer 154 verdwenen). Tegen de achtergevel van nummer 154 was een keukenuitbouw gemaakt van één laag met een plat dak. Daarin bevond zich ook de toegang naar de kelder. De poortweg was geleidelijk toch tot een slop verworden.

De bewoning en het gebruik van deze twee huizen blijven schimmig. Uit de volkstellingen van 1840 en 1850 blijkt niets over huizen achter Springweg 154. In de periode 1860-1879 vinden we drie kaarten bij Springweg B 602. Op kaart 1 staat de familie Van Harderwijk en de familie Van Pappelendam; op kaart 2 staan 4 gezinnen en op kaart 3 – B 602 A genaamd – staan 5 gezinnen. Het lijkt aannemelijk dat met B 602 A het achterste huis wordt bedoeld. In 1880 zijn er weer drie kaarten; op kaart B 602 A worden 9 gezinnen gemeld. In 1890 zijn er twee kaarten, een met gegevens over het 4 personen tellende gezin van Van Harderwijk en een kaart (zonder A-nummer) waarop 3 gezinnen staan. De adresboekjes helpen ons niet verder omdat daarin alleen de hoofdbewoners vermeld worden. Daarin komt ook niet

een adres 'Achter Springweg 154' voor.

Zoals gezegd, bleef Van Harderwijk zijn verdere leven wonen in Springweg 154. We weten dat in ieder geval twee van zijn werkstukken aanwezig zijn in het Centraal Museum (een zuurvork en zuurlepel, voorzien van het jaartal 1860 en zijn meestersteken). Dit gegeven en de reeds verzamelde details over zijn herkomst en de verdere geschiedenis van zijn familie krijgen naar alle waarschijnlijkheid een plaats in het aanstaande jubileumnummer.

Over hoe het er toeling in huize Van Harderwijk kunnen we slechts fantaseren. Een blik in de werkplaats bijvoorbeeld als daar op een gegeven moment drie edelsmeden aan het werk waren. We zien dat in 1860 zijn broer Petrus, eveneens zilversmid, op Springweg 154 bij hem inwoont. In 1880 wonen er drie kinderen thuis. Zijn in 1859 geboren zoon Willebrordus is ook goud- en zilversmid. Deze blijft als vrijgezel thuis wonen.

Hermanus Josephus van Harderwijk overlijdt 16-3-1902 te Utrecht. Zijn vrouw Theodora Agatha van Oort krijgt het vruchtgebruik van de gemeenschappelijke bezittingen. Na haar dood op 11-9-1903 verdelen de drie kinderen de boedel. Deze bestaat uit een huis aan de Korte Nieuwstraat nummer 19 (inmiddels verdwenen), het huis Springweg 154 met erf en grond en nog een 'achterhuis met erf en grond', samen groot 340 centiares; verder 5 uitstaande hypothecaire leningen. De waarde van de boedel wordt geschat op f19479,74. De twee huizen in Utrecht worden toebedeeld aan Willebrordus Petrus van Harderwijk. Willebrordus verhuist op 24-8-1909 van zijn ouderlijk huis naar Kerkstraat 14. Hij staat op dat adres nog een aantal jaren vermeld als goud- en zilversmid in de adresboekjes, in die van 1910-1914 op Kerkstraat 14 bis, na 1913 niet meer met vermelding van beroep. Vanaf 1909 worden het huis en de overige opstallen klaarblijkelijk verhuurd.

De periode van ca 60 jaar bewoning en gebruik tussen het vertrek van Willebrordus van Harderwijk uit het huis en de ingebruikneming als werkplaats door de firma Van Gelder valt redelijk te volgen via de adresboekjes van de gemeente Utrecht. Deze beperken zich wel tot de hoofdbewoners; de genoemde data zijn ook geen precieze data van vestiging, maar het jaar van uitgave van het betreffende adresboekje. Het gezin Van Linschoten woonde er al in 1903, dus samen met Van Harderwijk. Dan worden genoemd de zilversmid Franciscus van Nus (1909) en de zadelmaker J. Koeleman. In 1916 verschijnen A. Verkerk, slager. Verkerk blijft er heel lang wonen. We doen maar alsof hij 'hoofd'bewoner is en aangevuld wordt met huurders die korter blijven. In 1916 is dat de gasfitter G. W. Geelmuyden; in 1918 de draaier H. L. Leeman; in 1921 de winkelknecht P. Stekelenburg. Vanaf 1926 bewoont Verkerk, zo te zien, het hele huis. Je vraagt je af of de verhoging van de keldervloer en het daaronder aanbrengen van de botten zijn werk is geweest. Had hij een slagerij aan huis? Niemand uit de buurt herinnert zich zo iets. In 1930 wordt er weer een tweede bewoner genoteerd: G. J. van Koetsveld, conducteur van de elektrische tram; in 1931 de sigarenmaker C. A. van Oort. De combinatie Verkerk – Van Oort

wordt nog vermeld tot in 1937 en in 1940.

Willebrordus van Harderwijk overleed op 10-11-1939 zonder kinderen. Hij heeft een neef en een nicht resp. Hermanus Josephus en Theodora Agatha Maria, vernoemd naar hun grootouders, tot universele erfgenamen benoemd. In het transport aan deze erfgenamen ontbreken de hierboven besproken huizen achter Springweg 154.

Het eerstvolgende adresboekje na 1940 is pas van 1951-1952. We missen vele jaren. In 1951 blijken slager Verkerk en sigarenmaker Van Oort vertrokken. De families Van der Knaap en Mullekes (bakker) zijn de laatste bewoners voor de periode Versteeg. Het gezin Van der Knaap wordt nog vermeld in het adresboekje 1967-1968. Mullekes vertrekt ca 1960.

Misschien was Willebrordus indertijd een voorbeeldige verhuurder die het nodige onderhoud pleegde, misschien niet. Het huis is vanaf 1939 in handen van twee eigenaren; zij wonen in twee verschillende plaatsen buiten Utrecht; de tweede wereldoorlog breekt aan. Geen ideale omstandigheden voor een kwetsbaar oud huis. Uit de verhalen van oudbewoners maken we wel op dat weinig onderhoud gepleegd werd.

Verdere afbraak van Springweg 154 A/Springweg 154 bis.

1954 verkoop aan aannemersbedrijf Versteeg

Op 1-12-1954 verkopen bovengenoemde erven Van Harderwijk aan J. J. Versteeg, bouwkundige, (vanaf 1960 handelend onder de naam Timmermans- en Aannemingsbedrijf Versteeg Utrecht NV): 'Een huis (Springweg 154) en werkplaats met bovenlokaal ('Achter Springweg

154') en binnenterrein benevens een daarachter gelegen woonhuis met afzonderlijke opgang voor de bovenwoning ('Springweg 154 A/Springweg 154 bis') te samen 349 centiaren.' Zij hadden het huis eerst te koop aangeboden aan de zittende huurders voor f10.000,-. Hoe bescheiden deze prijs ook geweest moge zijn, het was voor hen niet op te brengen.

Versteeg gebruikte samen met Loodgietersbedrijf Van Gelder naast Springweg 154 meerdere panden aan de Lange Smeestraat (de nummers 14/14bis/16/20 en 20 bis).

J. J. Versteeg draagt in 1960 Springweg 154 over aan de nieuw opgerichte NV. Na het vertrek van Van der Knaap (naar de overkant naar een huis van het Bartholomei Gasthuis) en Mullekes blijft het huis onbewoond. Het wordt – als zijnde onbewoonbaar – aan de woningmarkt onttrokken en ingericht als werkplaats en magazijn voor Loodgietersbedrijf Van Gelder. In het adresboek van 1975 blijkt dat bedrijf de enige gebruiker van dat pand.

'Versteeg' breidt steeds meer uit o.a. met de activiteiten van 'Rammeelaar Milieu'. Wegens ruimtegebrek verhuist het rond de eeuwwisseling naar Nieuwegein. De gemeente Utrecht heeft ondertussen

Die ligt. Springweg 154 A/Springweg 154 bis is niet meer.

een oogje laten vallen op de panden Smeestraat 12 tot en met 18 en het daarachter gelegen Springweg 152. Zij zou in Springweg 152 de toen nagestreefde vrije verstreking van heroïne willen vestigen. Het ver-

zet in de buurt was zo sterk dat dit plan werd ingetrokken. Versteeg overweegt om zelf zijn voormalige bedrijfs panden te gaan verbouwen. Zijn plan voor Springweg 154 wordt goedgekeurd op 31-5-1999. Hij acht deze onderneming bij nader inzien toch econo-

misch niet haalbaar.

2000 verkoop aan Risdaele Beheer B.V.

Op 10-2-2000 verkoopt M. Versteeg aan Risdaele Beheer B.V. woonhuis met werkplaats, erf en grond. Risdaele is een ongrijpbaar iets of iemand die/dat zaken deed/doet onder de betreffende archaïserende naam. Risdaele neemt op zijn beurt een projectontwikkelaar in de arm. Het pand wordt nu met een bijbehorend renovatieplan en vergunning te koop aangeboden.

2000 verkoop aan huidige eigenaar.

Op 3-8-2000 verkoopt B.V. Risdaele Beheer het huis aan de huidige eigenaar. Later wordt nog een strook grond achter het huis aangekocht van M. Versteeg. Als de bouwvergunning dreigt te verlopen, zet de aannemer snel een rolsteigertje voor de deur en een paar zakken van elders aangevoerd bouwafval om de autoriteiten ervan te doordringen dat de bouw nu echt begonnen is. Het feest neemt een aanvang.

Het levend archief aan het woord.

Een schat aan gegevens ligt opgeslagen bij omwonenden en oud-bewoners. Niet alleen in hun hoofden en harten, maar ook in hun

Werknemers van Loodgietersbedrijf Van Gelder aan het werk in Springweg 154.

Op zolder liggen enkele proeven van bekwaamheid.

albums, c.q. dozen met foto's en dia's. Dat laatste trouwens lang niet bij iedereen. Fotograferen was voor velen een onbekende luxe. Dat deed je niet zo vanzelfsprekend als nu. Een hele generatie ouderen is al verdwenen en met hen veel geschiedenis.

Gelukkig konden we met een aantal mensen spreken die lang of zelfs 'altijd' in de Springweg woonden of zelfs in nummer 154, ernaast of schuin ertegenover; ze kwamen daar wel in huis of in de huizen erachter, of speelden met de kinderen van de bewoners.

De ouderen onder hen reiken met hun herinneringen uiteraard weer verder terug dan de jongeren. Jaren lang zijn geen adresboekjes door de gemeente Utrecht uitgegeven. Zij zouden een goede steun zijn geweest bij het reconstrueren van bewoning en gebruik. Ondanks alle verschillen in leeftijd en achtergrond ervaren deze burens het wonen, vroeger en nu, aan dit stukje Springweg en in het huis Springweg 154 als aangenaam. De mensen waren armer dan nu, maar wat maakt dat uit? Je had toen ook fijne momenten. De appelboom in de tuin achter Springweg 156. Bij voorbeeld van je zelf verdiende centjes patat halen bij Pieneman in de Geertestraat. Bij Van Walsum en de Raaf helpen. Dat waren twee oude mannen die een vervoersbedrijfje hadden opgezet (Expeditiebedrijf De Toekomst) waaruit later het transportbedrijf Benno is voortgekomen. Met de bakfiets kleine verhuizinkjes voor ze doen. Groenteman Korevaar helpen met kratten fruit en groenten sjouwen. Er waren meer gedenkwaardige oude mannen in de buurt: Sambeek op nummer 152. Sambeek was metselaar en zijn zoon was lood- en zinkwerker. De oude Sambeek had twee spaniëls. Een er van had een ontstoken oor. Dat rook bijzonder vies! Sommigen herinneren zich nog Rabbijn Van Gelder en zijn zoon Robbie en hun tragische lot.

Vooralspeelden de jongens veel op straat. Dat kon toen nog. Dat was ook voor alles beter. In huis was het bij de meesten immers behoorlijk vol. Dat drukke jongensgedoe konden de moeders er niet altijd bij hebben. Op straat kon je je beter 'ontplooien'. Bij dat ontplooien kon het er heftig aan toe gaan. De verhoudingen tussen sommige straten waren gespannen. Maar als je werd nagezeten en het lukte je in de steeg bij je huis te komen, dan was je veilig. Denk ook aan de jacht op kerstbomen voor de jaarlijkse brandstapel. De jongens uit de straat sloten dan een verbond met De Zeven Steegjes tegen de Eligen- en Eikeboomstraat en Sterrenwijk. De opgehaalde kerstbomen werden verstopt zo hoog mogelijk boven op de beren van de Geertekerk die toen geen dak had. Daar groeiden bomen in. Bij de herbouw van de kerk heeft Anton Geesink nog gewerkt. Sommige buurtbewoners hielden hun hart vast zo tegen oudjaar.

De meisjes gingen meestal vroeg aan het werk in het huishouden, thuis, maar ook in een 'dienst' bij anderen. Doorleren was niet vanzelfsprekend, ook niet als je goeie hersens had.

De Springweg en de Smeestraat zaten vol winkels, bedrijven en bedrijfjes. Genoemd worden Pieneman, koffiehuis/café op Geertestraat 29, de brillenslijperij van Van Everdingen, de oude heer Aumer die begon als 'reiziger' (Springweg 151) en stap voor stap een flinke zaak in loodgietersbenodigdheden opbouwde, grossier

Bosman en Rietveld, de muziekwinkel van mijnheer Monnee in de Smeestraat die op zaterdagmorgen zijn winkeldeuren open zette en piano speelde voor de passanten. Loodgieter Dorrestein op Springweg 182, melkhandel Pouw aan de Smeestraat (nummer 22) en melkhandel Hesp op Springweg 144, kruidenier De Kruyf, de Lubro-bakkerij, groenteman Van Driel (Lange Smeestraat 30), later Blom en Korevaar, brood- en banketbakker Pauw in de Smeestraat, kruidenierszaak De Eenhoorn, de worst van paardenslager De Groot bij het Duitse Huis. Genoemd wordt slager Van Elsendoorn (Lange Smeestraat 34), opgevolgd door slager Van Dorpe en zijn vrouw, een begrip in die tijd, evenals winkelier Stockschen. Zakjes kolen haalde je bij Takke op Oudegracht 279. De buurtschool lag verderop aan de Springweg. In de voormalige gymnasietiekzaal is nu de Griekse kerk gevestigd. In de loop van de jaren nam de welstand toe; wonen in de binnenstad werd weer een begerenswaardig iets; de prijzen van de huizen stegen; de bedrijfjes aan huis verdwenen; pakhuisjes en opslagplaten werden gezocht om een leuke woning van te maken; de huizen werden beter onderhouden; er werden meer historische panden gerestaureerd. Dit proces had ook plaats in dit hoekje van de stad. De nummers 156, 158 en 160 werden herbouwd. Nummer 160 al in 1940 en de nummers 156 en 158 in de 70er jaren van de vorige eeuw. (de definitieve bouwtekening dateert van 27-10-1976). Jammer genoeg werden een aantal van de in 1902 en 1903 door de Verenigde Gods- en Gasthuizen gebouwde woonhuizen tegenover nummer 154 vervangen door aanleunwoningen. Deze huizen – goed te zien op het voorblad van dit nummer – werden veelal verhuurd aan medewerkers van de NS. Je kwam er in via ballotage.

Met drukkerij HiBoFa verdween het laatste bedrijf uit dit deel van de Springweg. Omdat wonen in de binnenstad duur werd, verdwenen ook de minder kapitaalkrachtige bewoners naar beter betaalbare plekken. Voorbij is ook de tijd dat alle winkels voor de dagelijkse behoeften en veel meer dan dat in een straal van 200 meter waren te vinden. Een systematisch overzicht van handel en nijverheid in deze buurt in de afgelopen 100 jaar zou een interessant project zijn.

Oudbewoners over Springweg 154: 'Het eerst wat je daar opviel, was de grote koperen trekbel, een echte klok. Ik had hem graag meegenomen als gedachtenis toen we verhuisden, maar het mocht niet van mijn moeder. Na de voordeur was er eerst een klein halletje. Daar was een deur naar het benedenhuis. Verderop in die gang was de deur en de trap naar de bovenwoning. Liep je nog verder door dan kwam je in de keuken van het benedenhuis. Die was niet groot en had een plat dak dat begon onder de ramen van de verdieping. In de keuken had je weer een deur naar de plaats; daarlangs kwam je in het achterhuis. In de keuken was ook de keldertrap. Die kelder werd door de familie Mullekes van het benedenhuis gebruikt om hun etenswaren op te slaan. In onze tijd was het nu verdwenen huis 'Achter Springweg 154' in gebruik als pakhuis bij groenteman Korevaar. Die kon zo vanuit zijn winkel aan de Smeestraat

achterom in dat pakhuis komen. Wij herinneren ons niet dat dat achterhuis bewoond werd. Wel heeft een beeldhouwer daar zijn werkplaats gehad. Hij had een Duits klinkende achternaam. Beneden was het een open ruimte. In het huis daarachter (Springweg 154A/Springweg 154bis) woonde een gezin dat op stel en sprong van de gemeente daar weg moest en verkassen naar het Houtplein bij de batterijenfabriek. Wij hadden boven twee kamers en nog twee kleine kamertjes boven de steeg. Moeder had een pronkkamertje aan de straatkant. Daar zette ze de mooiste spulletjes neer. Boven de steeg was onze keuken en sanitair (aan de tuinkant) en een slaapkamertje waar net een bed inpaste (aan de straatkant). Je moest lenig zijn om daar bij dat bed te komen. Met een steektrap ging je naar de zolder. De meisjes sliepen aan de tuinkant en de jongens aan de straatkant. De huiseigenaar hebben wij nooit gezien. De huur werd elke week opgehaald door mijnheer Lautelager sr. Mullekes ging rond 1960 naar Tuindorp. Wij verhuisden naar de overkant (1965/1966). In 1954 konden wij het huis kopen voor het aan Versteeg werd verkocht. Maar de f10.000. die het moest opbrengen, was toen veel geld.'

Bouwhistorie

Het pand is niet volledig bouwhistorisch onderzocht.

Het huis is gezien door Temminck Groll²⁾ tijdens zijn onderzoek naar middeleeuwse stenen huizen in Utrecht (publicatiedatum 1963). Temminck Groll is op dezelfde manier in Springweg 154 terechtgekomen als wij indertijd. Hij was bezig een huizentypologie te ontwikkelen en zocht regelmatig naar voorbeelden. Welnu: de deur van Springweg 154 stond open en hij vroeg aan de werkmensen daar of hij even mocht kijken. Zodoende kwam hij onder andere te weten dat er een dichtgestorte kelder was (mondelinge mededeling). Deze notities in zijn proefschrift hebben ons gemotiveerd deze kelder te zoeken en zo goed mogelijk te herstellen. Temminck spreekt van een 'bescheiden diep huis ... dat een kelder heeft ... met een oude gemetselde toegangstrap.'²⁾

Ook staat een korte beschrijving in 'Utrecht, De huizen binnen de Singels.'³⁾ Dolfin c.s. spreken van 'een in de negentiende eeuw met een verdieping verhoogd middeleeuws diep eenlaags huis met een kelder en een mansardekap ... Boven de verdieping ligt een enkelvoudige balklaag.'

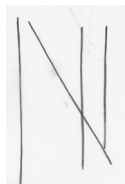
Verder heeft Bart Klück in 2002 het pand kort geïnspecteerd. Daarvan is geen verslag gemaakt. Tijdens het strippen en de verbouwing zijn ook foto's gemaakt van allerlei bouwonderdelen. Sommige details waren door de aard van de werkzaamheden maar even te zien. Dat geldt met name voor resten muurwerk/funderingsresten die zichtbaar werden tijdens de aanleg van het riool. Hieronder proberen we een aantal vragen over de bouwhistorie van het huis te beantwoorden en lopen we elk vertrek nog even na op bijzonderheden.

In het kamertje aan de straatkant paste net een bed.

De keldertrap.

Merk in eiken balk op de begane grond.

Ouderdom.

Het pand wordt door Dolfin c.s. waarschijnlijk terecht middel-eeuws genoemd. Het is mogelijk bijna even oud als het hoofdhuis Oudegracht 283 en is daarvan al vroeg losgemaakt, waarschijnlijk tijdens het regime van Claes van Daelen (ruim voor 1543). In geen enkel transport kwam ik de uitdrukking 'nieuw' of 'nieuw getimmerd' tegen.

Mogelijk oudste vorm.

Het huis werd in de oudste transporten steeds aangeduid als 'kamer'. Later soms als 'huysinge' en dan weer als 'caemere'. Mogelijk vond men het een twijfelgeval: de omvang van een echt huis (ca 9x5 m) en de hoogte (anderhalve laag) van een kamerwoning. Veel huizen aan de oostzijde van dit stuk Springweg zijn als kamerwoning begonnen. De diepte van het huis maakte het geschikt voor een ambacht aan huis zoals voor 'Thonis die Linnenwever' of 'Jan Crabbau de Wollecammmer' of de schrijnwerker Dirk de Blaauw. Mogelijk werd daartoe vanouds de benedenverdieping in tweeën gebruikt: een voorhuis waar werd gewerkt en een achterhuis waar werd geleefd. Een weefgetouw neemt nogal wat plaats in. Zowel weven als kaarden en kammen zijn stoffige activiteiten. Onbewerkte schapenwol stinkt ook nog eens krachtig. Een afgescheiden werkruimte is niet ondenkbaar.

De papieren tot 1863 geven verder geen enkele aanwijzing omtrent de stichtingsdatum of bouwkundige veranderingen van het huis. Alleen de vermelding 'met glaesse, glaesraemten' in 1605 verraaft dat er toch af en toe iets vernieuwd of veranderd moet zijn aan het huis.

Naar achteren verlengd?

We vonden geen enkele aanwijzing in de vorm van bouwnaden en dergelijke dat het huis naar achteren zou zijn uitgebouwd.

Verbreed?

Tijdens graafwerk voor de riolering kwam onder de betonnen vloer ter hoogte van de voordeur zwaar metselwerk van moppen, ongeveer 70 cm onder huidig vloerniveau en ongeveer 1 meter vanuit de noordelijke zijmuur. Waren dit resten van een fundering? Wij kregen de indruk dat dit metselwerk naar achteren doorliep ongeveer parallel aan de noordelijke zijmuur. Dit viel helaas niet na te gaan omdat deze betonnen vloer verder gespaard moest blijven en verdere inspectie dus onmogelijk was. Ook in de kelder echter is een duidelijke verticale bouwnaad te zien op ongeveer 70 cm vanuit de noordelijke zijmuur. Gesteld dat deze naad correspondeert met het bovengenoemd metselwerk, dan is het verleidelijk te denken dat het huis verbreed is. Er is dan een gerende strook aan toegevoegd ter breedte van ca 1 meter aan de straatkant tot ca 70 cm aan de achterkant. Het oorspronkelijke huis zou dan een raam en een deur breed zijn geweest. Het zou wel in aanleg al een kelder hebben gehad. Aan het eind van de Springweg vlak bij de Geertkerk staat nog een huisje van deze bescheiden afmetingen.

De huidige noordgevel lijkt opgetrokken uit hergebruikte stukken kloostermop (van de afgebroken oorspronkelijke zijgevel??) en is nogal rommelig gemetseld. Die eventuele verbreding is een aantrekkelijke gedachte maar roept een paar onbeantwoorbare vragen op: verbreding kan alleen hebben plaats gehad met toestemming van de eigenaren van de poortweg ernaast. Deze poortweg hoorde eeuwen lang exclusief aan de eigenaren van Oudegracht 283, later bij (huidige) Lange Smeestraat nummer 14 ten tijde van Raadsheer Van Dalen. Zo'n toestemming vonden wij nergens. Een andere mogelijkheid is dat deze verbreding tot stand is gekomen tijdens de periode waarin huis en poortweg in één hand waren. We komen dan bij de bouwlustige eigenaar H. J. van Harderwijk terecht. Hij kocht immers van Koch niet alleen het achterterrein maar ook de poortweg naast Springweg 154.

Het kadastrale dienstjaar 1865 meldt 'herbouw'. We weten niet hoe radicaal verbouwd werd. Van deze verbouwing is alleen een tekening van de vernieuwde onderpui aanwezig. Maar het lijkt haast uitgesloten dat Van Harderwijk ook de integrale balklaag en de kapsanten verving door het huidige stelsel. Dan moet hij in 1863 welhaast een volledig huis voor hergebruik gekocht hebben. Tegen de verbredingsgedachte pleit verder dat aan de oostmuur zo weinig verstoringen in het metselwerk rond de balkkoppen te zien zijn. Dat oogde zowel oorspronkelijk als onaangeroerd. Iets aantrekkelijks heeft die mogelijke verbreding wel: die verklaart de gevonden bouwnaden en de funderingsresten; die eventuele verbreding maakte het voor Van Harderwijk in 1865 mogelijk een inpandige gang over de hele diepte van het huis te maken vanaf de (nieuwe?) voordeur tot aan de binnenplaats en zijn nieuwe werkplaats. Die gang maakte het mogelijk zonder hinder en zonder woonruimte op te offeren de diverse delen van het huis en de voorzieningen daarachter bereikbaar te maken.

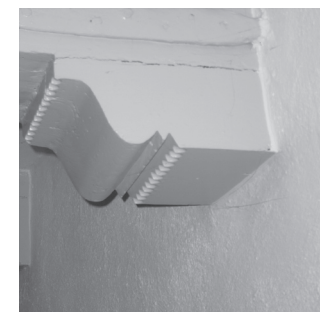
De eventuele verbreding van het huis viel mogelijk ook samen met een zeker functieverlies van de poortweg: vermoedelijk was deze in aanleg geschikt om er met een koets of paard- en wagen door heen te gaan. We vonden diepe schampsporen van mogelijk een wielnaaf in de oude van moppen gemetselde zuidmuur van Springweg 150, precies op de hoogte waar een binnenrijdend voertuig een draai naar rechts zou moeten maken. Iets prozaïscher gedacht, zou dat ook door de naaf van een handkar veroorzaakt kunnen zijn. Bijvoorbeeld op weg met een lading schroot naar het pakhuis van Koch. In de tijd van Van Harderwijk had de poortweg mogelijk deze paard- en wagenfunctie verloren en kon dus gevoeglijk versmald worden. De huidige poortweg hoeft nog slechts ruimte te bieden aan een voetganger met fiets aan de hand, een kruiwagen of kinderwagen.

Verhoogd?

Het huis is duidelijk met een verdieping verhoogd. Daarbij zijn de spanten en verdere houten onderdelen zoveel mogelijk weer hergebruikt. Op de eerste verdieping is een lichte enkelvoudige

Details van de balklaag op de begane grond. De balken zijn aangeheeld en voorzien van nieuwe sleutelstukken.

De afdruk van de spantvoet in het metselwerk van de voormalige borstwering is goed te zien.

Niet alle muren waren even solide!

balklaag aangebracht van nieuw hout; de borstweringen zijn hoger opgemetseld. De oude spanten zijn omhoog gebracht. De afdrukken van de spantvoeten zijn nog te zien in het metselwerk van de voormalige borstwering. De sleuven in de moerbalken waarin de lippen van de spantvoeten werden ingelaten, zitten er nog steeds en passen precies bij de afmetingen van die lippen. Zeer waarschijnlijk heeft deze operatie zich afgespeeld in de periode Van Harderwijk (in en kort na 1873). Mogelijk is wel in een eerdere periode de kapconstructie aangepast (tot een mansardekap) om meer stahoogte te krijgen. In het testament van Willemina van Axele staat immers dat de notaris 'zekere groote nootebomen kast' in de bovenkamer ontzegt. Dit suggereert een bruikbare zolderverdieping met voldoende stahoogte.

Overbouwing

Overbouwing van de poortweg en vernieuwing van de onderpui in 1865. Deze veranderingen zijn al beschreven op pagina 28 e.v.

De poortweg zelf

Het hoogteverschil tussen de Springweg en de Oudegracht is ongeveer 1,50 m. De steeg loopt op dit moment geleidelijk omhoog om dit verschil te overbruggen. Onder het huidige plaveisel echter is te zien dat de steeg eertijds opliep met treden van ongeveer 10 cm hoogte.

Vooraanzicht

Het vooraanzicht van het huis wijkt niet drastisch af van de bouwtekening uit 1873 afgebeeld op p.28. De roedeverdeling van de vensters is veranderd: alle ramen zijn nu vierruits. Het bovenlicht van de poort is éénruits geworden. De poortdeur zelf is stevig verzaagd en daar is ook het gietijzeren sierrooster verdwenen. Aan alle raamkozijnen op de verdieping zitten nog de duimen voor de buitenluiken (die luiken zaten er nog in 1925); beneden zijn de duimen afgezaagd.

Voordeur en gang

Een flinke trekbel bij de voordeur diende tot de zestiger jaren van de vorige eeuw om bezoekers aan te kondigen (mondelinge mededeling). Aan de voordeur zat echter ook nog de rest van een klinksluiting: insiders konden zo naar binnen en eenmaal in de gang naar de plek van hun keuze: de twee woningen in nummer 154, de werkplaats van Van Harderwijk – later uitgebouwd tot een woning – de binnenplaats en de secreten op de binnenplaats. De halfsteenscheidingswand tussen de gang en de woning op de begane grond was al verwijderd toen wij het pand verwierven. De precieze plaats van de toegangen tot de woningen aldaar viel niet meer te reconstrueren. Resten van de gangvloer waren nog aanwezig: hardstenen platen van 105 bij 143 cm. Ook waren er in deze gang plinten van hetzelfde materiaal. Solide en bepaald niet goedkoop materiaal, maar alles te zwaar beschadigd om zelfs maar te denken aan herstel.

Begane grond

In de vloer van de begane grond zit nu – op ongeveer 2 meter vanaf de straat – een opstap van ca. 24 cm. Je woont aan de Springweg of niet. De vloer die Versteeg indertijd daar stortte, liep zonder opstap flauw omhoog richting Gracht. De bewuste ophoging voorzag in meer stahoogte in de kelder. Verder was de ruimte op de begane grond helemaal uitgebroken: geen deuren, geen plinten, geen schoorsteenmantels; ook de achtergevel was op deze hoogte verwijderd. De betonnen vloer maakte inspectie van de ondergrond onmogelijk. De begane grond heeft een enkelvoudig balkenplafond van eiken en grenen balken om en om. Balkformaat: 19x23 cm. Aantal balkvakken 8. Afstand hart tot hart 104 cm behalve vak 7 vanaf de straat (173 cm) waarin twee ravelingen zijn opgenomen, een zware raveling (houtformaten als de rest van de balklaag) en een minder zware. Deze raveling is waarschijnlijk jonger dan de eerste. Een scheerbalk tegen de achtergevel (met resten van consoles) is nog aanwezig; de scheerbalk aan de voorgevel ontbreekt. De balklaag kwam te voorschijn nadat achtereenvolgens een systeemplafond, hardboard en de resten van een riet/kalkmortelplafond waren verwijderd. De balken waren over de hele lengte (behalve ter hoogte van de voormalige gang) tot op 1/3 van hun oorspronkelijke hoogte arm gehakt om dat plafonnetje mogelijk te maken. Ook waren de sleutelstukken afgezaagd. Midden in het vertrek was een van de zware balken doorgezaagd om een opgang voor een moderne steektrap naar de verdieping mogelijk te maken. Deze balk was zo getordeerd dat aan hergebruik niet meer viel te denken. De oude trapopgang was niet meer te vinden. We troffen op de begane grond verder sporen (brand en roet) van een open vuur aan onder de zware raveling aan de zuidmuur, en een jonger ogende vuurplaats onder de lichtere raveling tegen de noordmuur. Aan die oudste vuurplaats aan de zuidgevel waren ook blauwe tegeltjes gebruikt als vulmateriaal. De toegang naar de kelder werd pas later gevonden en bleek zich buitenshuis te bevinden.

De verdieping.

Ook daar ontbrak elk spoor van vroegere inrichting. Roetsporen tegen de noordwand aan de straatkant wijzen de plaats van een vroegere schoorsteenmantel en rookkanaal aan. Goed zichtbaar in het metselwerk zijn de verhoging van de borstwering en de plaatsen waar de spantvoeten enigszins verzonken waren in de oude borstwering. Van een bedstede die tegen de noordwand aan de tuinkant moet hebben gezeten (mondelinge mededeling) waren nog sporen aanwezig (spijkerpaten en geschilderd stucwerk). De twee smalle vertrekken boven de poort waren toegankelijk via een opening (165 x 222 cm) zonder deur in de noordmuur. Bijna in die opening stond een rechte steektrap naar de zolder. Het trapgat

Zicht op de zuidgevel van Springweg 154 tijdens de afbraak van nummer 156 en 158.

Op de voorgrond een manifestatie; op de achtergrond de resten van de huizen Springweg 156 en 158 vóór de herbouw en een deel van de zuidgevel van nummer 154.

De trap naar de zolder.

Merk op zolder.

Merken en delen van merken op eiken balken op de begane grond.

naar de zolder kon met een luik afgesloten worden.

De zolder.

Hier zien we een mansardekap van 3 eiken spanten. Het UDS vermeldt dat op deze spanten gehakte merken zijn aangetroffen. We meenden ook nog een gegutst merk te zien. De eiken balken zijn flink gehavend: het onderscheid tussen merken en latere beschadigingen is niet altijd even niet duidelijk. Ook vonden we op een kennelijk hergebruikt en sterk verweerd bouwdeel aan de dakkapel naar de tuin toe een ondiep stervormig merk. Op zolder werd door de laatste bewoners nog geslapen, de meisjes aan de tuinkant; de jongens aan de straatkant. Ten tijde van 'Versteeg' werkten ook op deze zolder de loodgieters van Van Gelder.

De kelder.

Temminck Groll vermeldt in zijn proefschrift dat zich in het pand een dichtgegooide kelder bevindt. Desgevraagd en na raadpleging van zijn kaartstelsysteem, bleek over deze kelder niet meer bekend dan wat in zijn boek stond. Ook de vorige eigenaar wist niet veel meer te vertellen dan dat de kelder geen stahoogte had en dat er nog wat huishoudelijke spullen in stonden onder andere een bruine Keulse pot.

We dachten aanvankelijk dat de ingang binnenshuis onder de betonnen vloer zou liggen. Deze vloer echter reageerde nauwelijks op een paar proefbeuken onzerzijds. Een kleine inzinking in de bestrating van betontegels buitenshuis wees ons toen de weg. Na een paar minuten graven kwam daar al snel de eerste trede van een stenen trap te voorschijn en zo verder. Deze leidde met een kwartdraai naar de kelderruimte onder het huis.

Met emmertjes tegelijk is het zand, puin en de meegestorte rommel als oude fietsen, werkschoenen en andere huishoudelijke goederen afgevoerd en kwamen tenslotte de resten van de kelder te voorschijn. Het was moeilijk de oude toestand voor te stellen. Er lagen nog enkele grote stukken metselwerk aan de hand waarvan

de vorm en hoogte van het gewelf enigszins konden worden gereconstrueerd. De stahoogte was vermoedelijk niet meer dan 150 cm. Dat er een bruine Keulse pot had gestaan was juist: de scherven lagen er nog samen met een paar bijbehorende (verzwarrings)stenen. Dikke lagen witkalk vormden het bewijs dat de bewoners hun best deden om het er knapjes uit te laten zien. De laatste bestemming was mogelijk kolenkelder gezien het vele gruis op de muren. Het gewelf was een tongewelf, liep parallel aan de straat, was één steen dik en gemaakt van hergebruikte brokstukken van stenen van uiteenlopend formaat (zware moppen, lichtere moppen, zachte waalstenen etc.) Een hele steen was iets zeldzaams. Op drie – mogelijk vier – plaatsen was het gewelf onderbroken: ter hoogte van de ingang om betere doorgangshoogte te verkrijgen; verder aan weerszijden van deze ingang ter hoogte van de (resten van vermoedelijke) licht/luchtopeningen naar de binnenplaats en mogelijk nog een voor een lichtopening uitkomend in de poortweg. Een van de openingen naar de binnenplaats is mogelijk in later jaren gedegeerd tot kolenstort. Ter plaatse van de licht/luchtopeningen werd het metselwerk gesteund door rechte en gebogen ijzeren staven die waren ingelaten in en met nagels bevestigd aan het gewelf. We vonden twee platte stukken ijzer van ongeveer 38x10 mm en 95 cm lang. Er waren een aantal gaten in aangebracht (gestoken). Verder waren er twee gebogen ijzers met als grootste breedte 5 cm en als dikste dikte 18 mm.

De keldertrap lag in een keukenuitbouw. De betrekkelijk nieuwe stenen die als eersten naar boven kwamen, wijzen er op dat de kelderopening aan twee kanten werd afgeschermd door lage muurtjes, aan een derde zijde door de achtergevel. De aanzetten daarvan waren nog aanwezig. Uit verhalen van oud-bewoners weten we dat de benedenwoning in Springweg 154 zijn keuken had in een éénlaags uitbouwje achteraan het huis. Daarin was ook de trap naar de kelder opgenomen. Onderaan de keldertrap waren nog vage sporen van spijkers en vermolmd hout te zien die zouden kunnen wijzen op een naar binnen draaiende deur.

Kaarsnissen

Een ware verrassing vormden de twee kaarsnissen aangetroffen achter de aanzet (stenen op hun kant) van het verdwenen gewelf. Zij waren aan het gezicht onttrokken door dit kennelijk later aangebrachte gewelf. De nissen zijn afgedekt met moppen (30x13x6 cm). Zij zijn beiden op het hoogste punt ca 50 cm hoog; zij zijn beiden 30 cm diep. Ze verschillen iets in breedte en bevinden zich ook niet op precies dezelfde hoogte vanaf de vloer.

Vloer I, put I, watergootje I.

De vloer (vloer I geheten, omdat daaronder een veel oudere vloer bleek te zitten), was belegd met rode plavuizen van 22x22x2,7 in halfsteensverband. De meesten waren heerlijk beschadigd. (werden er aanmaakhoutjes op gehakt?). Ongeveer in het midden lag - in het vlak van de plavuizenvloer - een

Lichtopening/kolenstort in achtergevel voor en na herstel..

Steunijzers uit het keldergewelf.

Kaarsnis links van de keldertrap

hardstenen putdeksel van 40x40 cm. Daaronder een gestapelde put. De diepte van het water varieert enigszins met de grondwaterstand. Het water is helder, ruikt fris, de bodem is schoon. Helemaal in de zuidoosthoek bevond zich een tegen de zijmuren opgemetselde opstand, afgedekt (gemetseld) met een grijze megaplavuis van 50x50x5 cm. Deze opstand van 4 steenlagen, was inclusief de grijze plavuis 38 cm hoog. De binnenzijde van deze opstand ziet er heel rood, schoon en uitgespoeld uit. Er zaten geen scherven, voorwerpen, botten of graten in. Links en rechts daarvan op vloerhoogte een plint van 8 rode plavuizen van 22x22x2,7 cm. Het geheel vormde zo te zien een natte hoek, mogelijk een uitstort voor waswater, mogelijk tevens een inloop voor regenwater of iets dergelijks. Het water kwam terecht in een ondergronds gootje dat begon met een zinkputje van ongeveer 13 bij 13 cm onder een van de plavuizen, gemaakt van stukken rode plavuis. De inhoud bestond uit zwart slib. Er zaten geen voorwerpen, scherven en dergelijke in.

Vanaf dit putje liep een eenvoudig maar zorgvuldig aangelegd aanvoer-(?)/afvoerstelsel. De bodem was gemaakt van stukken plavuis, de zijanten van een (waal)steen op zijn platte kant en de bovenkant van hele plavuizen. Dit vrijwel vlak lopend gootje liep langs de buitenmuren van de kelder en kwam uit in de put. Vlak voor de put liep het nog iets omhoog. Het stelsel lijkt bedoeld om (regen?)water zo schoon mogelijk in de put te krijgen: aan het begin een zinkputje voor het ergste afval, daarna zo langzaam en zo lang mogelijk verder en aan het eind nog een extra drempel. Dit afvoertje kan welhaast alleen gebruikt zijn voor de afvoer van min of meer schoon water of voor aanvoer van regenwater. Het gootje mat inwendig slechts 8x4 cm. Het bevatte een vochtig fijn roodbruin slib, mogelijk afkomstig van rode dakpannen en in dat geval de neerslag van traag aangevoerd regenwater van het dak. Ter hoogte van de onderste traprede was het gootje juist helemaal vol met grijze kleiige slib. Nergens in het gootje een spoor van artefacten te vinden. Evenmin trouwens een spoor van een aanvoeropening van regenwater van buitenaf.

Vloer II, put II en watergootje II.

Omdat de kelder ook na het verhogen van de kamervloer nog steeds geen stahoogte bood, werd besloten de plavuisenvloer af te graven. Daarbij werd allereerst een massa beenderen gevonden zoals beschreven op pagina 5. Vervolgens kwam er tot onze verbazing een tweede vloer te voorschijn ongeveer 40 cm onder de eerste. Deze bestond uit twee maten rode plavuizen: 15,5x15,5x2,2 cm en 18,3x18,3x2,8 cm. De grotere plavuizen waren gebruikt om kapotte kleine plavuizen te vervangen. Van de kleine plavuizen was ook een plint gemaakt aan de noordelijke keldermuur. Deze onderste vloer liep sterk af richting noorden waar we in de noordoostelijke hoek een tweede put aantreffen met dichtgezette kruin. De veldjes met kleine plavuizen vertoonde mooie egale slijtsporen vooral rond de put. Ze lagen in een dun laagje mortel boven op de klei, duidelijk hun originele plek. En vervolgens liep op dit

niveau precies zo'n gootje van plavuizen als hierboven beschreven, gemaakt van halve moppen en kleine plavuisjes. In dit gootje zat gelig, kleiig slib. De kleinste plavuisjes zijn volgens Bart Klück als 15e eeuws te beschouwen. In de noordoostelijke hoek troffen we onder de bovenste vloer eveneens resten aan van een opstand van ongeveer 35x35 cm gemaakt van harde gele klinkertjes (ongeveer 7,5x16x3,5 cm). Onderin lag een stuk rode plavuis. Dit bouwseltje had geen verbinding met het bovenste afvoersysteem en ook geen zichtbare verbinding met de daarnaast gelegen oudste put.

Enig graafwerk ter hoogte van de onderste stapelput bracht oud metselwerk aan het licht: muurwerk (een fundering?) anderhalve steen breed van moppen (14 cm breed). Het is erg verleidelijk dit metselwerk in verband te brengen met soortgelijke resten die we voor aan de straat aantreffen (fundering van een afgebroken zijmuur?) De afloop van deze keldervloer naar de poortweg hangt waarschijnlijk samen met de waterstand: na een regenbui zagen we deze kelder deels onder water staan doordat de put overstroomde. Als zo iets regelmatig gebeurt, klinkt de ondergrond in en zijn verzakkingen onvermijdelijk. Ook de kelder roept veel vragen op. Zo is de huidige stenen toegangstrap bijna dwars door de linker kaarsnis gemetseld. Hij is dus van latere datum dan dit deel van de muur. De toegang zat waarschijnlijk oorspronkelijk niet in de oostgevel van de kelder, maar waar dan wel? En wat was de functie van deze kelder? Was het ooit een keuken? De westmuur van de kelder is gemaakt van betrekkelijk nieuwe stenen: is de kelder ooit breder geweest; heeft er een stookplaats gezeten? Was er gewoon een houten plafond in plaats van een gewelf? Was de kelder ooit vanuit het huis bereikbaar met een gewoon houten trapje?

Op dit punt aangekomen, eindigt dit verhaal. Dit huis bracht ons veel vreugde. Het werken aan het herstel, het schrijven van de geschiedenis bracht ons in contact met tal van personen die we normaal gesproken nooit hadden ontmoet. Het schrijven maakte wel bescheiden: wat weten we veel niet! Aan het eind van het verhaal zijn er meer vragen dan aan het begin. Het is – geloof ik – niet de gewoonte bomen, huizen, wateren en dergelijke toe te spreken en te bedanken. Ik zal dat om die reden dan ook niet doen. Wel wens ik dit huis goede meesters toe en een lange toekomst.

Dank

Dank aan de leden van de Werkgroep Historisch Onderzoek van het Utrechts Monumentenfonds voor het meedenken en kritisch lezen van deze tekst. Bijzondere dank aan Frederike Kappers en Joop van Markesteyn voor de talrijke gegevens die zij aandroegen; aan Dirk van Sichem en Simon den Daas voor hun werk aan de afbeeldingen, de opmaak en het persklaar maken van dit nummer, Bart Klück voor zijn bezoek aan dit pand. Het was een geno-

Afbeelding detail keldervloer. Put I is nu afgedekt met een rooster; put II met twee plavuizen van ca 30x30 cm.

gen met een aantal buurtbewoners en oud-bewoners te mogen spreken: de dames en heren Provoost, van der Knaap, Langenbach (†), Mensinga sr (†) en jr, Vanier en Verhoeff. Hun herinneringen en de afbeeldingen die zij ter beschikking stelden, hebben wij zeer gewaardeerd en gebruikt in dit nummer.

Bronnen

Voor dit SteenGoed zijn de gebruikelijke bronnen en archiefbestanden geraadpleegd: het Register van Transporten en Plechten; het Notarieel Archief inclusief de verzameling van C. A. de Kruyff; Doop-, Trouw- en Begraafboeken; Octrooien om te Testeren; Register Overluidingen Domkerk; Register van nieuwe burgers; Decreetboeken; de Topografische Atlas voor foto's en bouwtekeningen; Kadastrale Boekhouding en Kadastrale Atlas van Utrecht 1832 en voorgangers; Historisch Werkmateriaal van o.a. C.A. de Kruyff, W.A. van den Wall Bake, J.W.C. van Kampen, en G. van Klaveren Pzn.; het UDS; de databank van het Centraal Museum; 'Booth'; Bevolkingsregisters, Volkstellingen en Burgerlijke Stand; adresboekjes van de gemeente Utrecht; de Archeologische en Bouwhistorische Kroniek van de gemeente Utrecht; Tijdschrift en jaarboekjes Oud Utrecht; de genealogische naslagwerken en reeksen van het Utrechts Archief.

Door tijdsgebrek en de sluiting van HUA zijn de cohieren en blafers van de huis/haardstedegelden, lantaren- en brandemmergelden etc. niet ingezien. De enkele vermelding hieruit werd mij aan- gereikt door Mevrouw F. Kappers.

Lezers met een vraag over de inhoud van dit SteenGoed zijn wel- kom bij de auteur.

Noten

1. A. E. F. Kipp: in: *Archeologische en Bouwhistorische Kroniek 1984 Gemeente Utrecht*, p. 172-173.
2. C. L. Temminck Groll: *Middeleeuwse stenen huizen te Utrecht en hun relaties met die van Westeuropese steden*. 's-Gravenhage, Nijhoff, 1963. p. 69.
3. Dolfin, M. J.; E. M. Kylstra en J. Penders: *De Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Utrecht De Huizen binnen de Singels. SDU 's-Gravenhage 1989. Overzicht p. 156; Beschrijving p. 127-128.*
4. N. van der Monde: *Beschrijving van de Pleinen, Straten, Stegen enzovoorts deel 3*, p. 341 e.v.
5. M. W. J. de Bruijn: *De 'Vicus Tastcunt' Het gebied ten noorden van de Geertekerk*. in: *Maandblad Oud Utrecht 1983* 56. p. 244-245.

Eigenaren van Springweg 154.

Vóór 1543 hoorde naar alle waarschijnlijkheid het hele achterter- rein tot aan de Springweg bij Oudegracht 283. Op een onbekend

tijdstip is daar een kamerwoning gebouwd mogelijk door de eige- naren van Oudegracht 283, mogelijk ten eigen behoefte. Op een eveneens onbekend tijdstip is deze kamerwoning door hen ver- kocht onder beperkende bepalingen: een jaarlijkse rente van 8 ½ stuiver en het recht van voorkoop. Onbevredigend detail aan deze uitleg is dat de genoemde eigenaren naar beste weten welgesteld waren en het om die reden niet nodig hadden om een deel van hun eigendom te verkopen.

- -1558 Anthonis Willemse van Rossum gehuwd met Aaltje, later Sannegen, daarna Agniet. Van Rossum wordt al in 1543 op dat adres vermeld.
- 1558 -1582 Eerst Schrieck gehuwd met Ursula Aertsdr.
- 1582 -1605 Jacob Cornelis van Culemborgh gehuwd met Jan- nichjen Amelisd.
- 1605 -1621 Jacob Jaspersen van Westerholt gehuwd met Ycken (Ida) Willemss van Wijck.
- 1621 - 1679 Johan Jellis van Soerendonck gehuwd met Geer- truyt Jans van Doorn.
- 1679 -1684 Jan Crabbeau/Crabbe gehuwd met Maria Verstik.
- 1684 -1716 Eerst/Ernestus van Rossum gehuwd met Hubarda/ Huberta van Driel.
- 1716 -1718 Ariaen Gerritsen van Emmerik gehuwd met Jannichje ter Hoppe.
- 1718 -1763 Lucas van Axele gehuwd met Petronella Willems en hun erfgenamen.
- 1763 -1798 Christoffel Eyckmans gehuwd met Johanna Maas.
- 1798 - 1806 Gerrit Schrijvers.
- 1806 - 1840 Dirk de Blaauw gehuwd met Maria Christina Berger, later met Neeltje van Aller.
- 1840 -1857 Betje Hamburger gehuwd met Alexander Reens.
- 1857 -1954 Herman(n)us Josephus van Harderwijk gehuwd met Theodora Agatha van Oort en erfgenamen.
- 1954 - 2000 Versteeg NV.
- 10-2-2000 Risdael Beheer.
- 3-8-2000 huidige eigenaar.

